

Днес в броя

Институтът INSAIT започва ново научно направление в сферата на алгоритмите

Проф. Галин Цоков, служебен министър на образованието и науката: „Позитивното образование е тенденция, към която се обръщат все повече държави, защото то се интересува не само от резултатите на учениците, а и от щастието им“

Никола Ралчев, асистент в Института по микробиология на БАН: „Алергичните реакции са плод на имунни системи, които реагират прекалено силно. В някои случаи организъмът не страда толкова от самия инфекциозен агент, а от опитите на имунната система да го неутрализира“

Българска академия на науките
www.bas.bg

Силата на информацията

®

АЗ.БУКИ

Четете ни на www.azbuki.bg
www.azbuki.eu

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Вестникът е правопреемник
на първото официално издание
на Министерството на просвещението –
„Училищен преглед“ – 1896 г.

Брой 23 (1669) 6 – 12 юни 2024 г. Година XXXIII. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г. Цена 1,90 лв.

Снимка „Амалипе“

19-ят детски ромски фестивал „Отворено сърце“ събра във Велико Търново над 1500 деца от повече от 100 училища, младежи от доброволчески групи, учители, родители и гости от цялата страна. Двудневният форум, организиран от Центъра за междукултурен диалог и толерантност „Амалипе“ в партньорство с местната община, потопи града в цветове, музика и дух на толерантност и единство

Деца с дислексия ще учат с четящи софтуери

Технически средства и софтуери за допълваща и алтернативна комуникация, както и подпомагачи технически средства и софтуери за деца и ученици със специфични нарушения на способността за учене – с дислексия, дисграфия и дискалкулия, ще могат да бъдат осигурявани при необходимост за обучението на учениците. Това предвиждат промени в Наредбата за приобщаващото образование, публикувани за обществено обсъждане.

Дислексията, дисграфията и дискалкулията са част от групата разстройства, които не са причинени от неадекватно обучение в училище, както и не са резултат от умствено изоставане, не се дължат на мозъчна травма или прекарано мозъчно заболяване.

„В този смисъл, ще бъде от голяма полза осигуряването на технологии за преобразуване на текст в реч, или така наречените четци, както и софтуер, който чете текста на глас. По този начин ще се улесни разбирането на писмени материали като учебници, училищни помагала и др. от ученици с дислексия чрез функцията за четене на глас“, се посочва в мотивите към предложените промени.

В същото време, световният опит налага използването и на други съвременни подходи и технологии за допълваща и алтернативна комуникация от деца и възрастни със затруднения в комуникацията.

Тази година парите за техническите средства и софтуери ще се осигурят по Националната програма „Информационни и комуникационни технологии (ИКТ) в системата на предучилищното и училищното образование“ – 2024 г., а за следващи бюджетни години – в рамките на норматива за създаване на условия за приобщаващо образование на дете/ученик на ресурсно подпомагане, както и от средствата за издръжка на дейностите по възпитанието и обучението на децата и учениците, утвърдени по бюджетите на детските градини и училища. При необходимост тези технически средства и софтуери ще могат да се осигуряват и по програми и проекти, съфинансирани със средства от европейските фондове.

По информация на МОН към 31.12.2023 г. децата и учениците със специални потребности, които се обучават в детските градини и училищата (в това число и тези в специалните училища и в специални групи в детските градини) се подпомагат от 5526 педагогически специалисти и 124 души непедагогически персонал. АЗ.БУКИ

2,7 млн. лв. за стипендии в училища отличници

Правителството отпусна и 43 млн.лв. допълнително за покриване на преходните остатъци на държавните школа

Министерският съвет предоставя 2 746 110 лева за стипендии на ученици в 75 училища в 34 общини, съобщава правителствената информационна служба. Това са училища, чиито възпитаници имат високи резултати на държавните зрелостни изпити по български език и литература и по математика за период от пет учебни години.

Най-добре представилите се училища са разпределени в седем групи – четири на база средните резултати по български език и литература и три на база средните резултати по математика. В зависимост от групата, в която се намират,

училищата получават различен размер на средствата за един ученик – между 30 и 80 лева за групите по български език и литература и между 50 и 90 лева за групите по математика.

С тези допълнителни средства училищата имат възможност да дадат стипендии на повече ученици с висок успех.

Правителството отпусна и 43 249 942 лева допълнително за покриване на преходните остатъци на държавните училища. От тях 34 632 325 лева са за училищата към Министерството на образованието и науката, 7 455 999 лева за тези към Министер-

ството на културата и 1 161 618 лева – към Министерството на младежта и спорта.

Средствата за възстановяване на преходните остатъци са заложили в държавния бюджет. Те включват целеви средства за изпълнение на национални програми за развитие на образованието, капиталови разходи, както и остатъци от средства за издръжка на дейностите за възпитание и обучение на деца и ученици и за подпомагане на равния достъп и подкрепа за личностно развитие.

С друго свое решение правителството одобри изплащането на 1 512 235 лева компенсации

на семейства, за чиито деца не е осигурено място в детска градина в периода от 1 март до 30 април 2024 г. От тях 1 506 301 лева са за 1502 деца в Столична община. Останалите 5934 лева са за шест деца в община Пловдив.

Право на компенсация от държавата имат родители на деца от тригодишна възраст до постъпването им в първи клас, които не са приети в държавни или общински детски градини или училища, в които са кандидатствали. За тях общината по местоживее не е предложила друго равностойно място в общинска детска градина или училище. АЗ.БУКИ

В МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ

Съставът на Постоянното представителство на Република България към Европейския съюз в Брюксел ще се увеличи с един допълнителен служител, реши правителството. Това е необходимо поради нарастващата динамика в работата на Постоянното представителство в областта на образователната и научната политика, която и понастоящем е интензивна и ще продължи да се задълбочава и разширява.

Това ще допринесе за постигането на една от специфичните цели на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030 г. – създаването на Български център за наука, технологии и развитие в Брюксел.

Рекорден брой диктовки за 24 май

Началото на кампанията за диктовки „Написаното остава. Пиши правилно!“ е поставено през 2014 г. и включва диктовки на открито в различни училища от цялата страна. „Но постепенно все повече учители започнаха да провеждат диктовките в класната стая и да ни изпращат снимки“, казва проф. Светла Коева от Института за български език.

В подготовката на кампанията всяка година участват и млади учени от Института. Подбират се текстове за диктовките, подготвят се описание на възможните грешки и обяснение на по-сложните случаи.

В началото на май диктовките се публикуват на страницата на Института и в неговия ютуб канал „Написаното остава. Пиши правилно!“. Изпраща се информация до учителите и директори на училища, с които сме установили връзки.

От пет години Институтът обявява и конкурс за най-добри диктовки. Поради големия брой участници в него критериите включват не само изисквания за правилно и красиво написан текст, но и оценка на художественото му оформление, дали има задраскване и поправки и др.

През 2020 г. участват 110 училища от 80 населени места, през 2022 – 123 училища от 85 населени места, през 2023 – 230 училища от 135 населени места. През 2024 училищата са 225 училища от 134 населени места – това е едно от най-мощните участия в кампанията от нейното начало. Така изразът „Вълна от диктовки заля цялата страна“, използван за първи път през 2017 г., все повече придобива тежест, подчертава проф. Коева.

„През тази година получихме общо 4272 снимки, които са запечатили не само диктовките, но и красиви мигове, в които децата изписват буквите на нашия свещен език. Няколко пъти имам възможността да кажа, че ако някой се чувства обезверен, е достатъчно да отвори страницата с публикуваните диктовки и снимки на одухотворени млади момичета и момчета, за да си възвърне вярата, че бъдещето на българския език и култура ще бъдат в сигурни ръце.“

Целта на диктовките е не (само) да се проверят знанията за българския правопис и пунктуация, а и да се засвидетелства почитта към българската просвета и култура, към българските учители, учени, писатели, преводачи, артисти.

„Учителка сподели с нас, че диктовките са станали част от годишния план на училището за повишаване и насърчаване на грамотността, а в Сливен те са част от общоградското състезание „Пиша и чета правилно“.

През 2024 г. награди получават 123 деца. Но всички заслужават награда, и преди всичко учителите, които ежедневно посвещават силите си за образованието и възпитанието на децата. Затова участниците ще получат благодарствена грамота от името на „Написаното остава. Пиши правилно!“ към Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“. АЗ-БУК

430 млн. за научна инфраструктура

Тя ще даде възможности за изследвания на глобално ниво и ще стимулира развитието на млади специалисти

430 млн. лева са инвестирани в научна и инфраструктура в България със средства по Оперативната програма „Наука и образование за интелигентен растеж“, съобщава заместник-министърът на образованието и науката Наталия Митева при представянето на създадените по Програмата 16 центъра – 6 за върхови постижения и 10 за компетентности. От тях 366 млн. лв. са по линия на Европейския фонд за регионално развитие, а останалите – от държавния бюджет. Форумът има за цел да популяризира новоизградената инфраструктура и възможностите, които дава тя за изграждането на знания и умения, отговарящи на съвременните предизвикателства на пазара на труда и развитието на младите учени, както и да се насърчи и стимулира сътрудничеството с бизнеса и местната власт.

Центровете са в различни райони на страната и в тях са изградени стотици лаборатории със съвременно оборудване. Научната им дейност е в области като мехатроника и чисти технологии, информатика и ИКТ, нови технологии в креативни и рекреативни индустрии и индустрии за здравословен живот и биотехнологии. „Заедно с изграждането на изследователската инфраструктура с Програмата са подкрепени и най-важните участници в научноизследователския процес – самите учени“, посочи още зам.-министър Митева.

В центровете са назначени 646 нови изследователи. Учените имат близо 2500 публикации, 50 от които са в първите 10% на най-цитираните от съответната научна област. Създали са и

Участниците в представянето на центровете разгледаха корпусите на кампус „Лозенец“

80 патента, както и 53 полезни модела.

В своята презентация проф. Георги Вайсилов – изпълнителен директор на Изпълнителна агенция „Програма за образование“, представи резултатите и постиженията от програмния период 2014 – 2020 и очерта перспективи за развитие в следващия период 2021 – 2027.

„Когато е подготвяна програмата ОП НОИР, основните потребности, които са идентифицирани, за да може да бъде осигурено необходимото фи-

нансиране, са свързани с това, че в периода на прехода постепенно изчезват научните институции и организации, осъществяващи научно-приложна дейност – т.нар. ведомствени институти, които са били връзката между науката и индустрията – каза проф. Вайсилов. – Постигнато е съгласие, че трябва да се увеличат инвестициите в научно-изследователска дейност, за пазарно ориентиране на научните изследвания и повишаване капацитета за иновации конкурентоспособност.“ АЗ-БУК

Иновативните шко̀ла намаляват с 27

Стела МАРИНОВА

Броят на иновативните училища ще намалее с 27 през новата учебна 2024/2025 г. Това става ясно от проекта на Решение на Министерския съвет за приемане на Списък на иновативните училища за учебната 2024/2025 година, който е публикуван за обществено обсъждане. В него са включени 521 училища от 28 области, от 132 общини, от 183 населени места. За сравнение, през настоящата учебна година със статут на иновативни са 548 училища.

Той се дава на училищата, които извършват целенасочена, планирана и контролирана промяна чрез въвеждане на иновативни практики, с които се решават организационни и съдържателни проблеми в образователния процес. Те разработват и въвеждат иновативни елементи по отношение на организацията и/или съдържанието на обучението, организират по нов или усъвършенстван начин управлението, обучението и учебната среда, използват нови методи на преподаване, разработват по нов начин учебно съдържание, учебни програми и учебни планове.

В Министерството на образованието и науката са постъпили предложения от 167 училища за включване в Списъка на иновативните училища за учебната 2024/2025 година. От тях начални са 11, основни – 65, обединени – 6, средни – 50, профилирани гимназии – 11, професионални гимназии – 24. Канди-

датите са представители на 27 области, 84 общини и 99 населени места, а по вид на финансиране са държавни – 15, общински – 144, частни – 8. Някои от предложенията включват по повече от една иновация. По видове иновации са разпределени по следния начин: нови методи на преподаване – 135; въвеждане на иновативни елементи в организацията и/или съдържанието на обучението – 134; нов или усъвършенстван начин на управление, обучение и образователна среда – 78; разработено по нов начин учебно съдържание, учебни планове и учебни програми – 65.

С положителна оценка от Комисията за иновативните училища са 129 проекта, като 12 са с положителна оценка от ар-

битраж. Неприети са предложенията на 38 училища, включително 5 от арбитраж.

Междувременно от вписаните в Списъка за учебната 2023/2024 г. следва да отпаднат 69 училища. От тях поради приключили училищни проекти – 68, от които 11 са кандидатствали отново и не са одобрени, както и едно училище поради прекратяване на дейността – Частно средно училище „Юрий Гагарин“ в Аврен, община Аврен, област Варна.

Така в Списъка за следващата учебна година ще бъдат включени общо 521 училища. От тях 42 не са били иновативни за учебната 2023/2024 година и 479 са с продължаваща иновация, която не е приключила, или с приключваща иновация 2023/2024 учебна година, но с нов одобрен проект.

„Въвеждането и обмяната на иновации в образованието са възможност за изграждане на модерни училища, в които учениците могат да подобряват образователните си резултати, мотивацията си за учене, участието си в училищния живот и да развият креативното си мислене, различни компетентности и емоционална интелигентност чрез иновативни образователни процеси, методи на преподаване, училищно лидерство, нови учебни стратегии и др. Педагогическите специалисти получават възможности да анализират, експериментират и популяризират иновативните си практики и продукти“, пише в доклада с мотивите към проекта служебният министър проф. Галин Цоков.

Снимка Северина Димитрова

Най-пъстрият и забавен парад на приказните герои оживя в центъра на Кюстендил. Арката на площад „Велбъжд“ събра много усмивки и всякакви герои от книги и филми – Пипи Дългото чорапче, Робин Худ, принцеса Елиза, Хитър Петър, Снежанка и още десетки любими образи на малчуганите от ДГ „Слънце“

Българските четвъртокласници са в топ 15 в света

МОН започва максимално широки дебати за провеждане на матурите на дигитални устройства

„Българските четвъртокласници традиционно дават резултати на международните изследвания, които нареждат страната ни в топ 15 на света.“ Това каза служебният министър на образованието и науката проф. Галин Цоков при откриването на националната конференция „Цялостен подход в предучилищното и началното училищно образование“, съобщава пресцентърът на МОН.

Събитието се организира от Центъра за творческо обучение. В откриването му участие взеха кметът на Варна Благомир Коцев и началникът на РУО – Варна, Ирена Радева.

„Една от важните задачи пред нас е да вземем добрия опит, който имаме от началния етап на обучение, и да го приложим в предгимназиалния и гимназиалния – с повече интегрираност, с индивидуален подход, с развиване на уменията на децата“, коментира проф. Цоков.

Министърът подчерта, че основен приоритет е българската образователна система да се адаптира към нуждите на новото поколение. „Защото днешните деца и младежи задържат много по-малко време вниманието си, но същевременно са силни личности, готови да се борят за своя успех“, каза проф. Цоков. Той припомни, че според световните анализи се очаква днешните ученици да сменят по 2 – 3 професии през своя житейски път, и предизвикателството пред всяка образователна система е да ги

подготви за това.

Проф. Цоков обърна внимание и на дигитализацията в системата, но подчерта, че тя не трябва да се случва на всяка цена, а да бъде „умно“ насочвана и основана на традициите ни. Той акцентира още, че тези решения често спестяват много време на учителите, което могат да насочат към индивидуална работа с децата и творческо самоусъвършенстване.

„Затова платформи като „Дигитална раница“ на МОН са толкова важни, а дори малки промени могат да дадат голямо отражение“, посочи министър Цоков и даде пример с електронните медицински бележки. От въвеждането им досега са издадени над 3,5 млн. бележки, а това е спестило стотици часове на класните ръководители.

МОН е започнало и разговор за провеждане на матурите на дигитални устройства, но това ще е процес, който ще бъде подложен на максимално широк дебат. „Множество международни изследвания, в това число и за четвъртокласниците, преминават на компютри. Това е световната тенденция и трябва да се подготвим за тази трансформация“, заяви министър Цоков. Той обясни, че ще се проучват добрите практики, в това число и за комбиниране на тестово решаване на дигитални устройства и развиване на авторски текст на хартия, но всичко ще бъде част от дългосрочен процес.

Започва пилотно тестване в 40 български училища на визията на стандарта за качество, разработен

от МОН в рамките на Националната програма за квалификацията на педагогическите специалисти, стана ясно още от думите на министър Цоков, който определи това като една от най-важните нормативни промени за системата в следващите месеци.

„Този стандарт е чакан години наред и в последните месеци положихме много усилия за създаване на визия за неговото прилагане. Сега искаме да преминем и през практическото му прилагане и едва тогава ще го въведем“, обясни проф. Цоков.

Конференцията „Цялостен подход в предучилищното и началното училищно образование“ събра над 200 учители и директори от образователни институции в цялата страна. Във форума участват и представители на институции, неправителствени организации, образователни експерти и други. Основният фокус е върху значението на подкрепящата среда, играта, технологиите и иновативните подходи в образованието.

Ще бъдат споделени успешни практики в областта на социалното и емоционалното образование, практическото STEAM обучение, проектно базираното обучение, креативните технологии за холистично образование и др. Ще бъдат обсъдени и въпроси като училищната готовност, адаптацията и приемствеността между предучилищното и началното училищно образование. **АЗБУКИ**

Кампания на Института за български език – БАН, и в. „Аз-буки“

За спортните площадки

Ванина СУМРОВА*

Сигурно с изненада ще разберете, че за обособените в парковете и градските градини, в училищните дворове или в междублоковите пространства места с уреди за фитнес има множество описателни названия: (спортна) площадка за фитнес (на открито), (спортна) фитнес площадка (на открито), (спортна) площадка с фитнес уреди (на открито). Откъде идва разнообразието при названията?

Всичките названия съдържат съществителните площадка и фитнес, някои от тях – прилагателното спортна и/или съчетанието на открито. Резултат от комбинацията им са посочените свободни словосъчетания със съгласувано или несъгласувано определение, повечето от които са създадени по традиционния модел за българския език. Само съчетанията фитнес площадка и фитнес уреди следват чужд синтактичен модел, при който има предпоставено съществително име във функция на прилагателно. Предложният израз на открито изрично посочва мястото на назования обект.

За спортна площадка, включваща успоредки, халки, шведска стена и под. съоръжения, се използват описателните названия: площадка за уличен фитнес, улична фитнес площадка, в които отново се забелязва съчетаване на български и англоезичен модел.

На табелите, обозначаващи съответното място за спорт, е достатъчно да бъде написано Спортна площадка или Площадка за фитнес (подобно на табелата Детска площадка) съобразно със значението на съществителното площадка: ‘място с определено предназначение, уредено и обзаведено за детски игри, спорт, строителство и др., означени от определеното’ (Речник на българския език, онлайн).

Препоръчително е в подобни случаи да се използва традиционният за българския език модел.

* Д-р Ванина Сумрова е главен асистент в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към Българската академия на науките.

Обмислят агенция за цифрово образование

Мария АЛЕКСАНДРОВА

Искаме да бъде създадена Агенция за дигитално образование. Това заяви служебният заместник-министър на образованието и науката Наталия Митева по време на участието си в кръгла маса „БАИТ в подкрепа на образованието“. Това е една от мерките, включени в разработената от МОН визия за дигитално образование, която предстои да бъде одобрена.

Митева обясни, че в момента няма достатъчно силен екип, който да извършва дигиталната трансформация в образователната система. Сега действа само вътрешно звено в МОН, а от него се изискват по-мощна работа и развиване на политики.

Като част от визията е и оформянето на нов модел на учебните програми, в който да бъде включено решаване на казуси и проблеми от реалния живот. Заместник-министърът посочи, че биха искали да подкрепят и създаването на нови роли в образователната система, които да подплатят постигането на елементите, заложили във визията за дигитално образование. Например да има отговорни лица, които да ръководят технологичните процеси, извън ръководителите на компютърните кабинети.

Участие в дискусиата взе и председателят на Съвета на ректорите на висшите училища в България Миглена Темелкова. Тя подчерта, че за обучението на качествени кадри е ключова съвместната работа на бизнеса, образователните и държавните институции работят, както и споделянето на ресурси между висшите училища.

В кръглата маса се включиха и Маргарита Янакиева – директор на Професионалната гимназия по високи технологии „А. С. Попов“, и представители на бизнеса **АЗБУКИ**

Вдъхновители на образователни трансформации

Донка ТЪНКОШИЕВА

Над 600 участници от училища, университети, изследователски и неправителствени организации, родителски асоциации, 6 ключови говорители и 11 панелисти – експерти и професионалисти в областта на изкуствения интелект и социално-емоционалното учене, се включиха във второто издание на образователния форум EduBurgas „Вдъхновители на образователни трансформации“ в Бургас, посветен на изкуствения интелект. Равносметката от двудневната среща включва и представянето на 12 ученически проекта, 16 учителски работилници, 11 щанда на образователни платформи; организации и фирми, 40 доброволстващи ученици, изложба с изкуствен интелект и подкаст...

Форумът EduBurgas е инициатива на РУО и Община Бургас. А целта е да се създаде пространство за диалог между експерти и заинтересованите страни за представяне на иновации в българското училище и повишаване качеството на образованието.

Второто издание на форума „Вдъхновители на образователни трансформации“ бе посветено на две изключително актуални и важни теми, вълнуващи както учениците, така и техните учители – „Изкуственият интелект – предизвикателства и възможности“ и „Социално-емоционално учене“.

Част от панелистите бяха служебният зам.-министър на образованието и науката Наталия Митева, Петър Петров – главен директор по изкуствен интелект в Eleven, проф. Станимир Стоянов от Факултета по математика и информатика на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“.

„Когато първия път форумът е много успешен – това е попадение, ако и втория път е успешен – вече е устойчивост. Промяната в образованието зависи от всички вас – тези, които влизат в класната стая, тези, които управляват училищни и образователни институции, тези, които създават образователни политики, за да може всяко дете да има достоен и щастлив живот в България – заяви зам.-министър Митева. – Искаме преподаването да бъде свързано с реалния живот и уменията на учениците“, добави тя и отбеляза началото на няколко сериозни инициативи, които ще помогнат образованието да стане по-успешно и да се смени моделът на преподаването, така че то да е повече ориентирано

към умения за живота.

„Нека да работим със същата искра в очите, да работим заедно, за да можем да направим по-добро качеството на работата си“, заяви Петя Петрова – началник на Регионалното управление на образованието в Бургас.

„Нямаме време, защото не се случва промяна, случва се взрив благодарение на възхода на изкуствения интелект. Надпреварваме се с технология, която е непредвидима. Надпреварваме се и с онези млади потребители, които с готовност се впускат във всяка нова технология, докато ние се страхуваме от нея. Този страх трябва да бъде преодолян. Важно е да експериментирате. Защото сега имаме уникален шанс. За първи път имаме равен старт с всички останали народи. Имаме огромен шанс да направим големи крачки от другите“, заяви зам.-кметът на Бургас Михаил Ненов. Той бе и един от двигателите на първото издание на форума, тогава като директор на ОУ „А. Георгиев-Коджакафалията“.

Пред препълнената зала в първия ден Петър Петров изнесе лекцията „Изкуственият интелект и бъдещето на образованието“, с която провокира интереса на присъстващите с най-новите постижения на умните технологии. Интересни презентации изнесоха през втория ден Аниета Христова от фондация „Лъчезар Цоцорков“, Георги Ганчев от Senior Web Developer в SUSE, Неделина Вангелова от Prepodavame.bg, Яна Алексиева от асоциация „Родители“ и Тодорка Русинова – директор на ОУ „Светлина“ в с. Тополица, община Айтос.

Панелистите Румяна Генадиева – директор на НУ „Христо Ботев“, Елин Пелин, Пламена Станчева – учител в СУ „Константин Петканов“, Бургас, Радостина Георгиева – старши учител в ОУ „Елин Пелин“, Бургас, и Тодорка Русинова – директор на ОУ „Светлина“, с. Тополица, община Айтос, дебатираха за „Позитивите от развиването на социално-емоционалните умения на учениците“.

Социално-емоционалното учене е подход, подпомагащ развитието на социалните и емоционалните умения на подрастващите. Носи предимства както за отделния индивид, така и за образованието, като цяло. Например чрез създаване на умения за самоконтрол, могат да се намалят поведенческите проблеми и агресията сред учениците. Това и още много неща научиха присъстващите на втория ден от форума в Бургас.

Тазгодишните носители на отличието „Златна ябълка“

Снимка НМД

Отличия за героите

Националната мрежа на децата връчи годишните си награди „Златна ябълка“

Националната мрежа за децата награди в девет категории личности, организации и институции, които са оказали положително влияние върху живота и благосъстоянието на децата в България през 2023 г.

„За четиринадесета поредна година в навечерието на 1 юни отличаваме героите на децата. Героите, които със своите действия са направили по-щастливи децата на България, а това са обикновени хора, институции, организации или компании. Тази година отличените са повече от 50, а над 5000 граждани са гласували пряко за избора им. Наградите „Златната ябълка“, насърчават нас, възрастните, да бъдем герои за децата си, защото всяко дете в страната ни заслужава да живее щастливо, мирно и обичано“. С тези думи посрещна гостите изпълнителният директор на Национална мрежа за децата Георги Богданов по време на церемонията в навечерието на Деня на детето – 1 юни в „Сити Марк арт център“ в София.

Тази година най-голямото отличие – приза „Герой на децата“, получава Виктория Петрова* – инициатор на Маратон на добротата, който се провежда за първи път през 2023 г. за Коледа. Участие в него взимат 317 образователни институции от 139 населени места.

„Златната ябълка“ за училище или детска градина тази година грабна ОУ „Свети Климент Охридски“ в село Кичево. Наградата получават за добрите практики в приобщаване в образователната и училищната дейност на деца бежанци и деца със специални образователни потребности.

Акушерската практика „Зебра“ в МБАЛ „Св. София“ получи отличието в категория „Болница“ за прилагането на най-добрите практики в акушерските грижи, като поставя всяка жена в центъра и работи в синхрон както с близките, така и с другите медицински специалисти, които съпътстват жената по време на бременността и раждането.

Община Троян получи наградата за грижата към здравето на децата чрез услугата „Обединено хранене“, която осигурява здравословна и разнообразна храна за над 700 деца в детските градини. За гарантиране на достатъчна консумация на плодове и зеленчуци е изградена общинска оранжерия на площ от 2 дка за отглеждането на плодове и зеленчуци без третиране с изкуствени торове.

За журналист на децата бе отличен Кристиан Юлзари. Със своята кампания той помага на младежи да разпознават дезинформацията и фалшивите новини.

В категория „Благотворител“ отличието отиде при Христо Петров за участието му в инициативи и застъпничество за политики и законови изменения в защита правата и интересите на деца и младежи с увреждания.

Фондация „Сийдър“ получи статуетката „Златна ябълка“ за работата си в посока промяна на държавните политики и обществените нагласи към децата и хората в неравностойно положение.

„Лидл България“ получи наградата в категория „Корпоративно партньорство за децата – финансов принос“ за работата си по кампанията в подкрепата на българските граждански организации „Ти и Лидл за нашето утре“ чрез дарение на финансови средства, както и други дейности, които имат пряко и косвено въздействие върху децата и детската грижа.

Тазгодишният приз за „Корпоративно партньорство за децата – обществен принос“ отива при „Еконт Експрес“ за обновяването на старата сграда в Русе и превръщането ѝ в Дворец на децата – пространство за всички деца, в което те учат, експериментират, играят и спортуват. Сградата изцяло се поддържа от компанията, включително и дейностите, сред които Монтезори занимания, научно-експериментални работилници, виртуални пътувания до чужди държави, осиновяване на кошер, готварски ателиета,

йога за деца и др.

Изненадата в наградите тази година е връчването на една допълнителна награда в категорията „Благотворител“. Поради силната и добре структурирана аргументация за гласа на Младежка мрежа „Мегафон“ в рамките на журирането за тази категория, и поради това че тази година наградите са посветени на образованието, журито реши да уважи младежкия глас и да отличи вота на младежите в тази категория със специална отделна награда. Така с допълнителна статуетка „Благотворител в образованието“ гласът на младежите отличи Златомира Джисова – преподавател по математика в Кърджали, за интерактивния и индивидуален подход в поднасянето на учебния материал по практичен и интересен за децата начин.

Както всяка година, извън онлайн гласуването от широката общественост и гласовете на журито, НМД връчва и други две отличия.

Приза за цялостен принос към работата на Националната мрежа за децата получава проф. д-р Нели Петрова-Димитрова – основател и председател на Управителния съвет на Института по социални дейности и практики, професор по социална педагогика и социална работа в СУ „Св. Климент Охридски“, радетел за щадящо детско правосъдие и правата на децата в контакт и конфликт със закона.

Специалната награда на НМД „Златна ябълка 2024“ бе връчена на Илияна Николова, изпълнителен директор на фондация „Работилница за граждански инициативи“.

Кампанията за героите на децата тази година беше посветена на каузата „Образование за всяко дете“ на НМД за постигане на ключови промени в образователната система и за достъп до качествено и приобщаващо образование. **АЗБУКИ**

*Повече за инициативата „Маратон на добротата“ на Виктория Петрова може да прочетете на стр. 17

Снимка Пресцентър на МОН

В рамките на форума са представени 12 ученически проекта

INSAIT с ново научно направление

То започва с трима световно признати учени в сферата на алгоритмите

Дуляна КОЧЕВА

Институтът за компютърни науки, изкуствен интелект и технологии (INSAIT) към Софийския университет „Св. Климент Охридски“ открива ново научноизследователско звено в сферата на алгоритмите. Трима водещи световни учени – проф. Бернхард Хойплер (40 г., Германия, Университет „Карнеги Мелън“, САЩ, изследовател в Google и ETH – Цюрих), д-р Амир Абуд (32 г., Институт „Вайцман“, Израел) и д-р Томаш Кочумака (33 г., Полша, изследовател в Института „Макс Планк“, Германия) се местят в България и се присъединяват към INSAIT. Те ще направят собствени екипи и ще развият потенциала на младите хора – от ученици до студенти и постдокторанти.

„Когато има хоризонт и мечта за развитие, нещата се случват по-най-добрия начин – и за България, и за

Софийския университет, и за INSAIT“, каза при обявяването на новината служебният министър на образованието и науката проф. Галин Цоков. По думите му, преди години дори не са си и мечтали това да се случи – водещи учени да изберат България за страна, където да живеят и да развият научната си кариера. Той бе категоричен, че INSAIT определя нивото на развитие на образованието у нас, и изрази надежда, че благодарение на него много завършващи ученици ще

изберат родината си пред това да учат зад граница.

„За много кратко време INSAIT се превърна в институт с водещо значение и световна видимост, който привлича учени от цял свят“, отбеляза ректорът на Софийския университет проф. Георги Вълчев. Той изрази надежда в бъдеще страната ни да може да задава нови образователни стандарти.

Основателят и научен директор на INSAIT проф. Мартин Вечев посочи, че благодарение на новото на-

учно направление студенти и учени от цял свят ще кандидатстват при тях.

„Алгоритмите стоят в основата на изкуствения интелект. Те стоят и зад търсачката на „Гугъл“, уточни той, разяснявайки значимостта на новото звено.

„В INSAIT учените ще имаме свобода на действие и автономия, съчетана с доверие. Това е изключително рядко явление и ние го оценяваме високо. Тук сме, за да доведем промяната“, каза проф. Бернхард Хойплер. Той напуска позицията

на изследовател в „Гугъл“, за да се присъедини към екипа на INSAIT. Зад гърба си има над 100 статии във водещи научни форуми за алгоритми, а през 2014 г. печели наградата за най-добра докторска дисертация в света в сферата на разпределените изчислителни системи.

„Кой би предположил, че аз и други известни учени ще се окажем тук – в България в Източна Европа“, сподели колегата му от Полша д-р Томаш Кочумака. Той е златен медалист от Международната олимпиада по информатика и сребърен медалист от Международната олимпиада по математика. Напуска Института „Макс Планк“ в Германия и се премества да живее в България.

Третият световно известен учен, който напуска работата си в един от най-елитните институти в света – Института „Вайцман“ в Израел, за да прави наука у нас, е 32-годишният д-р Амир Абуд. Той завършва бакалавърска степен само на 17 години и докторантура в „Станфорд“ на 24-го-

дишна възраст. През 2024 г. става най-младият носител на наградата Erdos Prize за изключителни постижения. Д-р Абуд посочи, че в Института има големи възможности за развитие на човешкия потенциал, и допълни, че ще направи всичко по силите си да убеди българските студенти да останат да се развиват в България.

В представянето участва и проф. Робърт Тарджан от Принстънския университет. „Случващото се в INSAIT привлича внимание на международно ниво, а присъединяването на тези трима учени е новина, с която биха искали да се похвалят всички водещи университети в света“, подчерта той.

Проф. Робърт Тарджан, който е носител на наградата „Тюринг“ (A.M. Turing Award) за принос в информатиката и компютърните науки и е изобретател на някои от най-знаковите и разпространени алгоритми в света, изнесе и публична лекция в Софийския университет, на която присъстваха на живо над 400 души.

Снимки Олег Попов

От първо лице

Тримата нови членове на екипа на Института за компютърни науки, изкуствен интелект и технологии бяха любезни да отговорят специално на въпроси на „Аз-буки“ със съдействието на INSAIT.

Проф. Бернхард Хойплер, г-р Амир Абуд и г-р Томаш Кочумака споделиха какво ги е привлякло в INSAIT, какви цели си поставят за работата си в Института и какво знаят за страната ни.

Проф. Бернхард Хойплер:

„Това, което ме привлече да се присъединя към INSAIT, е възможността да окажа голямо и трайно въздействие върху София, България, Източна Европа и моята област. Това, че INSAIT поставя научните изследвания и високите постижения на първо място в регион с толкова много невероятни таланти и потенциал, е удивително. Институтът е на световно ниво и привлича най-добрите международни таланти, въвежда иновации и създава постоянен поток от докторанти на най-високо ниво, много от които могат да останат и да създадат стартиращи бизнеси или да се присъединят и да привлекат големи международни технологични компании в България. Като цяло, Европа не разполага с достатъчно институти на такова ниво. Събирането на няколко от най-големите таланти в света на едно място с цел да правят изследвания заедно, обединени и от вълнението да допринесат за превръщането на този нов институт в траен успех, е невероятно. Освен това тази възможност кореспондира отлично с моите силни страни, а именно – на преподавател с десетгодишен опит, професор с широки изследователски интереси и контакти. Надявам се, че този опит ще бъде полезен и ще допринесе за развитието на един млад стартиращ институт като INSAIT, който се изгражда от нулата от най-добрите млади таланти в света. Трудно би било да се постигне по-голямо въздействие от това, което се надяваме да постигнем в INSAIT, в някоя от по-утвърдените институции.

Преди да дойда в България, знаех, че тук има чудесна храна и че сте много дружелюбни – прочутото българско гостоприемство! Разбира се, по време на посещенията си научих много повече за България. С оглед на това, че INSAIT сега е гореща тема в цяла Европа, имам наблюдения, че много повече хора в моята област вече са научили за България.

Постъпвайки на работа в INSAIT, съм си поставил за цел да помогна за обучението на следващото поколение технологични лидери и иноватори. Убеден съм, че чрез общите ни усилия можем да направим значителен принос в областта на компютърните науки и да окажем трайно въздействие както върху академичните среди, така и върху индустрията.“

Д-р Амир Абуд:

„Вярвам във визията на INSAIT за създаване на институция от световна класа, включително в областта на алгоритмите, и искам да помогна за изграждането ѝ и превръщането ѝ в реалност. INSAIT се ръководи от страхотни хора и вече е привлякъл невероятни личности.

Преди да реша да се преместя в България, говорих с много хора, които ми казаха, че това е чудесно място за посещение – с удивителна природа и планини. Знаех, че ръководителят на докторантурата ми от Масачузетския технологичен институт (MIT) проф. Вирджиния Василевска-Уилямс също е българка, а тя е много приятен човек.

Основната ми цел в работата със студенти и докторанти в INSAIT е да създам

Д-р Амир Абуд, г-р Томаш Кочумака и проф. Бернхард Хойплер (от ляво надясно)

среда на любопитство, творчество и научни изследвания на най-високо ниво. Като насърчавам културата на сътрудничество и приобщаване, се надявам да допринеса тези млади изследователи да разширят границите на възможното в нашата област.“

Д-р Томаш Кочумака:

„На първо място, съм развълнуван, че INSAIT вече успя да привлече няколко от най-добрите изследователи в сферата на алгоритмите в Европа. Още повече от тях ще дойдат като посетители, а ние сме оптимисти за привличането на още професори от световна класа през следващите няколко години. Намирам за вълнуващо да съм част от изграждането на нова теоретична група, особено предвид високото ниво на автономност в начина, по който да я сформираме. Това, което лично на мен много ми харесва, е, че преподавателските позиции в INSAIT са по-ориентирани към изследователската дейност от това, което обикновено предлагат най-добрите университети.

Първото ми посещение в България беше през 2009 г., когато участвах в Международната олимпиада по информатика в Пловдив. След това идвах няколко пъти в Благоевград за Международното математическо състезание за студенти. Имах

възможност да прекарам и няколко дни ваканция в Рила и Пирин. Тези престои в България оставиха у мен страхотни впечатления от природата и богатата история на българските градове. Разбрах, че България полага много усилия за състезателното програмиране и математиката, особено на гимназиално ниво.

Работата с млади хора, студенти и докторанти е един от най-вълнуващите аспекти на академичната дейност. Тези млади умове носят свежи перспективи, безгранична енергия и желание да изследват нови граници, които са от решаващо значение за развитието на областта на алгоритмите и компютърните науки, като цяло. Работата ми със студенти и постдокторанти ще бъде в съответствие с визията на INSAIT за провеждане на изследвания на световно ниво и обучение на изключителни учени. Заедно ще се стремим да поставим INSAIT в челните редици на световните научни постижения. Още от самото си създаване INSAIT ще бъде водеща изследователска институция в областта на компютърните науки в Източна Европа. Въз основа на това, което вече видях, мога да кажа, че INSAIT е проектиран така, че да се превърне в топ място за изследване на алгоритми в Европа и дори в целия свят.“

Учениците от I^a клас и техните учители Славова и Демирева и помощник-учителят Шарапова участват в Третия национален фестивал за утринна гимнастика с президента Румен Радев

Учениците от VII клас при ОБУ „Свети Климент Охридски“, кв. „Рудник“, на посещение в къщата музей на бургаската поетеса Петя Дубарова

Школо в края на града

Всички деца от бургаския квартал „Рудник“ са обхванати в ОБУ „Св. Климент Охридски“

Донка ТЪНКОШИЕВА

Бъдещето е на малките училища – по-малко ученици, по-спокойна среда, възможност за индивидуална работа, повече време за обучителни дейности с всяко дете, опознаване на семейната среда, създаване на близки контакти и намиране на съмишленици от общността. Като допълнителни екстри са природата и връзката със земята – нещо, от което децата в големия град са лишени. Такива са вижданията на Живка Гергова – директор на ОБУ „Св. Климент Охридски“, което се намира в бургаския квартал „Рудник“.

Тя е от директорите, преминали през последния конкурс на МОН, проведен по новите правила – търсеха се хора с повече меки умения, отколкото добри администратори. Въпреки че управлява училището в крайния бургаски квартал от 2019 г., сега защитава своята директорска позиция.

„Един ръководител на образователна институция е необходимо да бъде добър администратор, добър учител и добър колега. Ако едно от изброените качества липсва, ще се отрази на цялостната работа на училището“, казва тя.

„Съвременният директор трябва да е на „ти“ с ИТ – нямам никакви съмнения за това. Мисля, че ще ни изиграе лоша шега, ако игнорираме равнодушно невронната мрежа на OpenAI, защото тя съществува и за да я направим наш съмишленик, е добре да я познаваме добре“, казва Гергова в подкрепа на това, че съвременните директори на училища трябва да са хора с качества и зад гърба им да стои екип от професионалисти.

Голяма част от учениците в „Св. Климент Охридски“ са билингви. Екипът от преподаватели не намира това за недостатък, защото знаят, че са на точното място и работят с точните хора.

„Нашите ученици са деца като всички останали. Не са имали възможност да избират къде да се родят, какъв език да говорят или да избират учителя, който да ги учи в първи клас. Това е решение на техните родители. Но ние, хората, които работим с тях, сме имали възможност да направим своя избор. Всеки, който работи в училище с деца, чийто майчин език не е български, и приема този факт като недостатък, е добре да преразгледа приоритетите си“, казва Гергова. Тя е убедена, а успява да убеди и колегите си, че да се работи с деца от краен квартал, е емоция, която трябва да се преживее. Има ги трудностите, неволите, неуспехите, но има и радостта в очите на децата, които се справят, защото вярват на своите учители.

Живка Гергова, директор

Механизмът за обхват в квартал „Рудник“ на Бургас не работи, просто защото няма нужда. Всички деца от квартала са записани в училище, тогава започва и работата за екипа. Полагат се неимоверно големи усилия тези деца да останат в училищна среда. Тук работят образователни медиатори, помощник на учителя и психолог, които са от общността в квартала и познават в детайли естеството на работа с родителите. Това е стъпката, която привлича и родителите в училище.

„Те се довериха на хора, които познават, които са с престиж в средата, в която живеят. Останалото беше лесно – учителите си вършат работата. Включваме родителите в различни училищни дейности – дали в

занимания по интереси, дали в процеса на подготовка за някой училищен ремонт. Не са ни отказали и приемат с ентузиазъм всичко, което е добро за техните деца“, обяснява директорката. И признава, че ограмотяването на възрастните е истинско предизвикателство. Оказва се, че немалка част от жителите на квартал „Рудник“ не са завършили образование по една или друга причина. За две години екипът на ОБУ „Св. Климент Охридски“ включва в курсове за ограмотяване хора от няколко населени места. Общо през класните стаи преминават 168 възрастни, които валидират компетентности в начален и прогимназиален етап.

„Идеята на проекта е превъзходна, направена е с всички условия за добавена стойност. Но е факт, че възрастните се ограмотяват много по-трудно, отколкото предполагаме. Когато човек стигне определена възраст, проблемите и житейските неволи са пречка да се съсредоточиш и да четеш Екзюпери. Но всичко беше опит и сме горди, че бяхме част от това ново начало. Успяхме да променим живота на някои наши възрастни ученици и това е удовлетворението за колегите, които се впуснаха в нелекото начинание“, разказва Гергова.

Училището, което ръководи, е преобразувано на последната сесия на Бургаския общински съвет от обединено в средно. Това означава, че учениците ще имат възможност да получат по-висока степен на професионална квалификация по специалността „Автобояджийство“. Настоящата първа степен на професионална

квалификация им дава знания, умения и компетентности за извършване на рутинни дейности при неизменящи се условия при упражняване на професията.

„Всяка следваща степен е възможност за по-добра реализация на пазара на труда и придобиване на по-добри професионални умения. С помощта на Община Бургас ще се опитаме да изградим учебен център, в който учениците да се научат да боравят с материали и да извършват дейности, които ще ги направят добри професионалисти. Имаме подкрепата на бизнеса и на големите фирми, които са изразили желанието да ни съдействат. Фирми – официални представители на „Мерцедес“ и „Тойота“ за България, са потвърдили съгласието си да приемат наши ученици на практика в представителните центрове.

Освен това през последните години установихме, че част от учениците, които завършват X клас при нас, не продължават образованието си. Причините са няколко и една от тях е отдалечеността на останалите училища от квартала, в който живеят децата. Предоставяйки им възможност да продължат обучението си в нашето училище, те ще успеят да завършат средно образование. Дали ще се възползват от това, зависи както от тях, така и от мотивацията, която ще получат и от нас“, обяснява директорката.

Другата цел са момичетата, които не са никак малко в квартала. „Те са при нас, защото техните родители предпочитат децата им да учат в квартала, да са близо до дома си и да ги предпазят от големия град, доколкото това зависи от тях. Затова имаме клуб „Готварство“, клуб „Сервитьори“, работещи в началото по проект на ЦОИ-ДУЕМ, благодарение, на който са оборудвани и обзаведени. В настоящия момент със средства от бюджета продължаваме да се развиваме и мога да заявя, че нашите ученици са със завидни умения в сферата на готвенето и сервирането. Предстои да направим и Център за красота, шивашко ателие, но това са неща, които ще се случат догодина, ако имаме сили и късмет.“

„През юли чакаме за втора година гости от Хонконг, с които ще се учим да свирим на цигулка с помощта на невероятния Николай Демерджиев“, споделя плановите във времето директорката.

Живка Гергова е убедена, че е щастлив директор, защото е обградена от хора, които ѝ се доверяват. В нейния екип има специалисти, които от 40 години работят с деца от уязвими групи. Но има и млади педагози, с идеи и ентузиазъм за нови неща. Най-важното, което ги обединява, е, че не се плашат от работа и предизвикателствата на образователната система ги правят още по-добри професионалисти.

Представителна изява по проект „Мултикултурни и интердисциплинарни компетентности и социализация – в подкрепа на интеркултурното образование на ученици с различна етническа принадлежност“

Училището се нуждае от душа, не само от разум

Как НУ „Христо Ботев“ в Елин Пелин прилага социално-емоционалното образование и какво променят педагозите

Петя НИКОЛОВА

Ако социално-емоционалните умения се овладяваха така, както се учиш да караш колело, всичко щеше да е значително по-просто. Моментът с разковничето, което се намира някъде в ранните ни детски години, естествено присъства, въпреки че познаваме хора, усвоили баланса върху двете гуми значително по-късно. Но независимо че колелото е актуално, а може би дори е в най-силната си фаза именно в днешни дни, ХХІ век предлага на човечеството значително по-сложен свят от времето, когато велосипедът прави първите си завъртания по трасето на цивилизацията.

Точно поради това изследването на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) върху социално-емоционалните умения на учениците на възраст между 10- и 15-годишна възраст, представено в София, си поставя за цел да разбере как тези все още невръстни деца си проправят път в съвременния сложен свят. Участват над 20 държави, като от България се включват над 3000 ученици и над 550 учители от 80 училища в цялата страна.

На откриването на форума в края на април, в присъствието на проф. Андреас Шлайхер – директор на образователния департамент на ОИСР, са поканени и представители на участвалите българските училища. Едно от тях е Начално училище „Христо Ботев“ от град Елин Пелин. Заедно с директорката Румяна Геннадиева обсъждаме изследването, участието и вече видимите резултати от програмата „Окрилено начало“ на фондация „Лъчезар Цоцорков“.

„Ние сме едно от партньорските училища, които кандидатстват и получават одобрение за програмата „Окрилено начало“ на фондация „Лъчезар Цоцорков“ – разказва директорът на НУ „Христо Ботев“ в Елин Пелин. – Фондацията осигурява включването на страната ни в изследването на ОИСР и домакинството на България на представянето на доклада. „Окрилено начало“ е пилотна програма, която през учебната 2023/2024 година се тества в 8 начални училища в страната и чийто фокус е именно развиването на социално-емоционалните умения на учениците. Педагогическият екип взе решение да кандидатства, тъй като ни се искаше образователната ни институция да събере в едно научни и социално-емоционални познания“.

И докато обяснява това, Румяна Геннадиева уточнява нещо, което прави впечатление: „Това означава, че желаем училището ни да придобие позитивна душа, опирайки се на ефективно сътрудничество с родителите.“

Именно родителите са онази гласно или негласно споменавана част от процеса на овладяване на социално-емоционалните умения на децата. Те са брегът, върху който

Снимки НУ „Хр. Ботев“ – Елин Пелин

В НУ „Христо Ботев“ – Елин Пелин, насърчават учениците да бъдат креативни

Директорката Румяна Генадиева (в средата) участва във форума за представянето на доклада на ОИСР за социално-емоционалните умения на учениците

учителят може да стъпи и да издърпа детето напред. Но без този бряг образованието сякаш е обречено да губи баланса си. Защото, както експертите от ОИСР ясно виждат, че с навлизането на изкуствения интелект знанията по математика и езици например вече нямат същата стойност на пазара на труда, така и родителят може да прецени, стига да пожелае, дали детето му е отговорно, мотивирано, дали проявява емпатия и умее да си сътрудничи с другите деца и доколко устойчива е психиката му в моменти на стрес. Това са и 5-те области, които изследва проучването на ОИСР – прогресивност, отговорност, свързаност, сътрудничество и самообладание. Именно те според експертите влияят най-силно върху академичния и житейския успех на младежите, а от друга страна, развиването им има шанс да обърне негативната тенденция, свързана

с ниските образователни резултати от PISA и HBO.

Румяна Генадиева разяснява, че изследването се провежда в периода от октомври до настоящия момент. В него участват не само ученици, но и техните родители, учители и самата тя, като директор. В рамките на 10 дни през февруари се осъществява тестване на ученици от I до IV клас чрез попълване на анкета от 60 въпроса. Тестът, който се намира в платформата sel.bg и се извършва в присъствието на класните ръководители и учители в целодневна организация на обучение, включва въпроси с избираем отговор от 4 или 5 предложени решения, въпроси със свободен отговор за четвъртокласниците, игрови елементи при решаване на казуси и ситуации. Участват само ученици, чиито родители са декларирали писмено съгласието си и самите те също попълват анкета,

засягаща детето им. За учители и директор въпросникът е свързан с поведението на всеки ученик и оценка на социално-емоционалните му умения в определени ситуации.

„Твърдо вярвам, че училището освен образователни функции – разум и познание, трябва да има и душа, и позитивизъм – казва Румяна Генадиева. – Само така ще превърнем нашите „дечковци“, както обичам да ги наричам, в позитивно комуникативни, практически успешни и добруващи млади хора. Също така виждам, че откакто работим по програмата „Окрилено начало“, учителският ни състав е много по-активен в обученията „Работа с родители и изграждане на училищна общност“. Удовлетворени сме от съветите и уъркшоповете на „Асоциация родители“, която ни номинира за наградата „Златна ябълка“ на Национална мрежа за децата. Стараем се все повече да въвличаме родителите в училищния живот – да бъдат активни участници, а не само гости.“

За директора на Началното училище в Елин Пелин социално-емоционалните умения са динамични и могат да се развиват през целия живот, но задължително трябва да се започне от най-ранна детска възраст.

„Когато влезе в училище, социално-емоционалното образование започва да помага цялостно за изграждането на стойностна личност, която се отличава с качествени и практически познания – казва тя. – За мен беше много любопитно да забележа, че прилагането на

програмата „Окрилено начало“, в която се включихме, разчупва стереотипите и представата за учителската професия. Учителите, които са в овластена позиция спрямо учениците, излизат от коловоза и се замислят как всяко тяхно действие и решение влияят пряко върху емоциите на децата. От друга страна, чрез прилагане на редица игри и идеи от предоставените ни помагала в края на учебната година виждам, че децата са по-сплотени, по-уважителни и подкрепящи се. Спазват с по-голяма охота нормите и правилата, създадени в училище. Момчетата демонстрират поведение на кавалери. Наистина мисля, че ако използваме всички ресурси, които ни предлага образователната система за надграждане на социално-емоционалните умения, нашата класна стая ще се превърне в по-успешна и позитивна среда за обучение.“

Въпреки че обявените резултати в доклада на ОИСР от изследването на българските 15-годишни тийнейджъри в редица показатели са по-ниски от средното ниво – имат повече вредни навици, по-ниска ангажираност към учебния процес, по-ниско желание за кандидатстване в университет, специалистите дават надеждна прогноза за развитието на образователната ни среда. Препоръчват интеграция на социално-емоционалното обучение във всеки учебен предмет. Това означава учителите да не са концентрирани единствено в предмета си, а да наблюдават реакциите на учениците и начина, по който се чувстват по време на обучителния процес. Предлагат да активираме методите, които насърчават учениците да участват в учебния процес, да бъдат креативни и като цяло – да се самооткриват в онези дисциплини, в които се усещат в свои води.

Приемайки навлизането на изкуствения интелект, се опитваме да организираме образованието около онези умения, които ни правят не само адекватни на търсенията на съвременния свят като работна ръка и потенциал, но и ни запазват като хора с желание да съхранят своя свят. Специално ние, българите, крием в ръкава си два коза, които проличаха и в това интересно изследване на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие – надвишаваме средния процент по отношение на щастие и физическата активност. 33,7% от 15-годишните български ученици посочват, че ежедневно извършват поне 20 минути интензивна физическа активност, като средно за участващите страни процентът е 26,6. По отношение на щастие, 43% от нашите деца са удовлетворени от живота си, докато средно за другите участници този дял е 31%. В очакване на Националното външно оценяване и предстоящите анализи на резултатите, нека си позволим доза радост от тези проценти, като окрилено начало, и продължим ангажирано с всичко, което можем да направим за развитие на социално-емоционалните умения на българските ученици.

Ученици от НУ „Христо Ботев“ – Елин Пелин, отбелязват Международния ден на балета – 29 април, в двора на училището

Просветният министър отличи Средно училище „Иван Вазов“ в Поморие

Снимка Пресцентър на МОН

Служебният министър на образованието и науката проф. Галин Цаков разговаря с екипа на СУ „Иван Вазов“ в Поморие

„Училищата днес трябва да се стремят не просто към високи резултати на учениците си, но и към развитие на таланта им и формирането им като пълноценни личности.“ Това каза служебният министър на образованието и науката проф. Галин Цаков на среща с училищния екип и директора на СУ „Иван Вазов“ в Поморие. Той отличи образователната институция с плакет на МОН за множеството активности, които тя провежда. В срещата участие взеха кметът на общината Иван Алексиев и началникът на Регионалното управление на образованието в Бургас Петя Петрова.

„Разнородните дейности, които реализирате, показват, че работите активно с учениците и ги развивате като личности“, подчерта проф. Цаков. Той насърчи училището да кандидатства пред МОН и да получи статут на иновативно.

„Това ще ви даде възможност да обмените опит и добри практики с училища от цялата страна и да

бъдете още по-успешни“, обясни министър Цаков.

Директорът на училището Петя Казакова представи една от последните инициативи на училището – конкурс „Монополи Поморие“, който провокира съзидателното мислене на учениците с изискване монополи картата да включва стратегически обекти, илюстриращи инфраструктурата на града. Следващата стъпка е провеждане на училищен турнир „Монополи Поморие“, в който учениците ще се забавляват и учат едновременно, като развиват и прилагат придобитите знания по предприемачество. В училището работят активно и по програмите на МОН и развиват редица клубове по интереси.

В СУ „Иван Вазов“ в Поморие се обучават 730 ученици и се предлагат профили по предприемачество и чужди езици. От тази година предстои да започне и профилирано обучение по електронна търговия. Традиционно училището отчита и високи резултати на националните външни оценявания. **АЗ-БУК**

А, кога свърши този час!

Не съм съгласна с упреците, че децата не четат, казва Марина Петрова от ПГ по електротехника и електроника в Пловдив

Зина СОКОЛОВА

Марина Петрова е преподавател по български език и литература в Професионалната гимназия по електротехника и електроника в Пловдив. Тази година тя получи наградата „Стоян Михайловски“ на Синдикат „Подкрепа“ в категория „Средно образование“. Въпреки че профилът на гимназията е с техническа насоченост, тя успява да мотивира своите ученици да участват редовно в олимпиади и конкурси по български език и литература, в които печелят призови места. Само за тази година нейните възпитаници са наградени с над двадесет грамоти и имат повече от пет призови места от различни национални и регионални конкурси.

„Имам 20-годишна практика и неведнъж през годините съм работила с моите ученици, за да ги подготвя за различни конкурси. И те са били винаги сред призьорите – казва Марина Петрова. – Тази година в екип с още две мои колежки по специализираните предмети и ученици от IX и X клас станахме победители в националния ученически конкурс „Посланици на здравето“, който се организира от Министерството на здравеопазването в партньорство с още пет институции. Провежда се в подкрепа на здравословния начин на живот на младите хора. Това беше много важно за нас и за общността постижение.“

През 2018 година учителката по български език в екип с двама ученици от IX клас печелят първа награда на сесията на Ученически институт на БАН за проект в областта на диалектологията. От 10 години възпитаниците на Марина Петрова участват ежегодно в националното състезание „Стъпала на знанието. Български език и литература“ на сдружение „10 книги“ в което винаги има призьори. То се провежда в три кръга – тест върху изучавания в предходната година материал; есе по поставен морален проблем; тест върху изучавания през учебната година материал.

„Усилията ми да стимулирам талантливите ми ученици, бяха забелязани от моите колеги. Много съм благодарна на нашите синдикални лидери на местна почва, че ме предложиха за тази голяма награда. Искан да подчертая, че за отличието „Стоян Михайловски“ ежегодно кандидатстват много хора. Тази година бяхме 70 кандидати, а отличието беше присъдено на осем от нас – това е голямо признание и чест за мен. Церемонията по награждаването беше много вълнуваща. Всеки от членовете на комисията лично поздрави лауреатите. Удоволствие за всички нас, наградените, е, че нашият труд не остана незабелязан и беше оценен много високо. Всички бяхме много щастливи. Наградата е и много красива, тя наистина е произведение на изкуството. Дело е на пловдивския лидер на Синдикат „Образование“ към КТ „Подкрепа“ господин Цило Нейчев.“

На въпроса как успява да мотивира ученици, които са се насочили към областта на високоскоростните технологии и електрификацията, Марина Петрова е категорична: „Не съм съгласна с упреците към съвременните деца, които чувам постоянно – че не желаят да четат, че не се интересуват, че са повърхностни, че се ровят само в социалните мрежи и имат интереси към неща, които не развиват ума и знанието. Смятам, че днешните деца са много интелигентни и любознателни и за разлика от по-възрастното поколение владеят от ранна детска възраст английски език. И имат и умения за работа със съвременните технологии. Това, което ми прави силно впечатление напоследък, е, че повечето ми ученици четат литература на английски език, не в превод. И не е вярно, че не четат художествена литература. Не им харесва класическата литература (в частност чуждоезичната) и това, което се изучава в училище. Там е голямото разминаване. На тях им трябвават по-съвременни произведения, по-съвременни и фантастични образи. Като коментираме новите книги – например романите на Васил Попов, учениците ми казват, че предпочитат западноевропейските автори,

Снимка Личен архив

Марина Петрова (вляво) е убедена, че най-важно е учителят да събуди любопитството на децата

които творят в сферата на фентъзи и романите им са пълни с мистични образи. Не знам защо се получава така. Сигурно заради филмовата индустрия, която не подкрепя нашата литература, за жалост. Нямаме големи мащабни продукции, които да презентират една книга и тя да заинтригува читателите. Има случаи, когато децата гледат филм, после търсят и книгата. Дори съм чувала да казват, че книгата им харесва повече.“

Марина Петрова смята, че подбраните за изучаване творби на западноевропейската литература в училище не съответстват много на възприятията на 14 – 15-годишните, защото в тях се засягат теми, които не са подходящи за възрастта им. Но когато започнат българска литература, учителката е категорична: учениците трябва да познават родната литература, защото, на първо място, са българи. Оттам нататък другите интереси могат само да допълват знанията им. Но трябва да знаят кой е Ботев, кой е Вазов, както и останалите български автори и произведения, които се изучават в училище. Без тях няма как да се формира национална принадлежност.

Повечето ѝ ученици предпочитат да пишат есета, да излагат

личната си позиция по конкретните проблеми. Даже когато са в XII клас, учителката им се опитва да ги убеди, че интерпретативното съчинение е много по-лесно. Искан да се познават авторът и творбата, да се вникне в текста и да се анализира. Докато за едно солидно есе е необходимо човек да има поширока картина за света, както и задълбочени размисли, стигащи до философски съждения по поставения в заглавието проблем. Но учениците настояват да пишат есета. При подготовката за конкурс те се консултират с учителката си по обявената тема. Още в началото, при първите им опити да пишат, тя ги запознава с изискванията за едно добро есе, посветено на автор/личност или касаещо философски, морален или хуманитарен проблем. Но през останалото време те се готвят сами, търсят източници, четат. После коментират написаните текстове, а тя само ги насочва – кое да отпадне, кое да се разшири, и естествено, проверява за граматични и пунктуационни грешки. В тези състезания участват най-често ученици от IX и X клас. В XI и XII клас програмата е много натоварена и няма време за конкурси.

А успява ли да увлече някои от

своите ученици да я последват в професионалния ѝ път?

„Най-голямото ми постижение в тази посока е мой бивш ученик, който беше призьор на много състезания – казва Марина Петрова. – Той беше категоричен, че иска да бъде журналист. Кандидатства и успя да влезе още на първия кръг в Софийския университет, без да се е готвил допълнително. Само с това, което сме работили през годините с целия клас и допълнителните указания, които съм му давала за неговите есета. След като завърши, се пренасочи към моята професия и реши, доколкото зная, да продължи образованието си в Пловдивския университет. Мисля, че сега прави докторантура там. Направи опит да напише и роман, но не знам дали реализира това свое начинание.“

Марина Петрова е категорична, че най-голямо удовлетворение в своята ежедневна работа учителът изпитва, когато успее да събуди интереса и любопитството на децата и в края на часа те кажат: „А, кога свърши този час?“

„Това е върхът в нашата професия. Радват ме най-много постиженията на моите ученици, когато видят тяхната радост, тяхната гордост. Това е!“

„Голяма добрина ми стори. Как да ти се отплатя?“, пита Мечо катеричката, а тя му отговаря простищо: „Ех, какво пък толкова съм направила? Просто предай добрината нататък“. Доброто е навсякъде около нас, стига да имаме очи да го видим, оценим и предадем нататък. Това е посланието, което ни дава прекрасната книга на Виктория Петрова – „Мечо и добрината обикалят гората“. Изводът е важен във всяка приказка, а в реалния живот съществени са уроците, които даваме на децата си, но не само с думи, а и с дела.

Дуляна КОЧЕВА

Н е искам децата само да прочетат книгата ми, а и самите те да се ангажират да направят нещо добро за някого и по този начин да станат посланици на доброто“, разказва за „Аз-буки“ Виктория Петрова, автор на „Мечо и добрината обикалят гората“ и инициатор на „Маратон на добротата“. Тя работи в сферата на дигиталния маркетинг. Детската книжка решава да напише, докато е у дома по майчинство. Издава я сама, без издателска къща зад гърба си. Водена от желанието да помогне и на други, прави безплатен и общодостъпен сайт – samoizdatel.com, в който е събрана цялата информация за всеки прохождащ писател, който иска да тръгне по трънливия път да издадеш книга сам в България.

Петрова е изключително деен човек с много идеи и не знам откъде и как, но все намира време да ги реализира – една по една, стъпка по стъпка, чудесата се случват. Заедно с книжката се ражда и гражданската инициатива „Усмивни се! Чети и оцветявай с Мечо!“, която е в основата на „Маратон на добротата“.

Що е то Маратон на добротата? „Маратон на добротата“ е инициатива, която има за цел да насърчи добротворчеството сред децата. Всяка детска градина или училище може да се включи в нея при желание. Участието е без ограничение. А за да го направят, може да се водят по определена последователност на работа. С уговорката, че нищо не е задължително.

Първата стъпка е всички деца заедно с учителя си да

прочетат книгата

„Мечо и добрината обикалят гората“. След това се разиграва играта от книжката за търсене на скрити предмети в гората – всяко дете търси по един предмет. Третата стъпка е провеждането на дискусия какво всъщност е добрина; кои постъпки са правилни и кои – погрешни; какво е да си посланик на доброто и какво значи маратон на добротата.

Виктория разказва, че понякога при по-малките деца в градините се правят тематични седмици на добротата,

когато всеки ден разговарят по темата и съставят идеи за добри дела.

След това идва ред на творчески занимания – изработване на кутия за добрини. „Важно е да се обясни на децата, че кутията е празна и че Мечо ги моли да му помогнат да я напълни с добрини“, обяснява инициаторката на Маратона. През учебната година освен да пускат добрини, малчуганите трябва да изработват картички и да рисуват

Предай нататък

Инициативата на Виктория Петрова „Маратон на добротата“ обхваща стотици училища в страната и в чужбина

ДГ „Яна Лъскова“ – Карнобат

Децата от ДГ „Яна Лъскова“ в Карнобат зарадваха пациентите в Детското отделение на градската болница с ръчно изработени картички за 1 юни

Виктория Петрова

картинки, които да бъдат занесени като подарък на деца и възрастни по време на престоя им в болницата.

Последната, но не по важност стъпка е да се отправи покана към родителите да дарят комплект за оцветяване на дете в болнично легло. При желание могат да дарят и книжки за четене, пъзели, настолни игри, образователни карти и игри.

Откъде започва всичко?

Идеята за провеждането на Маратон на добрината се заражда постепенно. В началото липсва

ясна концепция. Виктория обмисля различни варианти къде и как да бъдат поставени кутии за добрини, които да насърчават децата да правят добри дела. Напълно логично, най-подходящото място за целта са детските градини и училища. Но как да стигне до всички тях? И така в един прекрасен ден получава съобщение от своя читателка, която е купила книжката ѝ за децата в детската градина на своя малчуган, прочела им я е и е решила сама да изработи кутия, в която да слагат добрини.

„Изключително много се зарадвах и в същото време се изненадах. Сякаш бе прочела мислите ми и беше започнала да прави това, което дълго време не знаех как да реализирам на практика“, обяснява моята събеседничка. Оказва се, че инициативата е посрещната радушно не само от децата, но и от родителите и учителите им.

„Тя ми даде мотивацията да започна. Получавайки положителна обратна връзка, реших да поставя началото на Маратон на добротата от своя роден град – Варна“,

разказва тя.

В началото идеята е младата авторка да гостува на различни училища и детски градини, като потапя малките си читатели във вълшебния свят на Мечо и след това запали у тях искрата за добротворчество с поставянето на кутия. Но след това решава, че ще разшири обхвата и ще даде конкретна реализация на добрите дела, а именно даряване на усмивки на деца в болнични отделения. И нещата се случват!

Моята събеседничка си спомня, че за първи път разказва за своята инициатива в учителска група във фейсбук. Тогава не очаква колко много педагози ще приемат при сърце идеята и ще я приложат в своята група или клас. Така от уста на уста и благодарение на силата на социалните медии прекрасната инициатива се разпространява лавинообразно. Страничката „Маратон на добротата“ има над 2500 членове, а публикациите, които се споделят на ден, са многобройни. И всички те са със снимки и информация как са реализирали иници-

иативата в тяхната градина или училище. Всеки ден към Виктория се обръщат директори и учители от цялата страна и не само – нашите малки сънародници от българските училища по света също проявяват желание да се включат.

У нас и по света

Българското неделно училище „Иван Вазов“ в германския град Есен е първото, което участва в инициативата. Учителите сами се обръщат към Виктория. С много желание провеждат Маратона на добротата в навечерието на Бъдни вечер и Коледа. На тържеството в школото дори присъства кметът на Есен, който високо оценява прекрасната идея.

„При училищата в чужбина нещата се случват малко по-различно. Ето например частта със занасянето на картички и подаръци в болнични детски отделения няма как да бъде изпълнена“, обяснява Петрова. В Германия е забранено да се внасят предмети отвън по време на престой в лечебно заведение. Но от БНУ „Иван Вазов“ избират местна кауза, която да подкрепят. „Целта е децата да се научат да правят добро за другите“, уточнява моята събеседничка.

Любопитното е, че Маратонът се провежда за първи път през 2023 г. за Коледа. Участие взимат 317 образователни институции от 139 населени места, а картички и подаръци получават над 160 учредения, от които 90 педиатрични отделения в страната.

Как се организират толкова много хора?

Относно начина на организация на участващите в кампанията – малки и големи, отговарят няколко човека. В по-големите градове има по един координатор, който напълно доброволно изпълнява тази функция, като поддържа комуникация както с детските градини и училищата, така и с болниците и центровете, където ще бъдат занесени картичките и подаръците. В по-малките населени места това се прави на ниво учебно заведение.

„За щастие, доброволците се увеличават с всеки изминал ден. Само координаторите ни са около 20, като повечето се сменят с всяка следваща кампания“, разказва създателката на инициативата.

Преди няколко години Виктория Петрова работи по друга инициатива – „Чети и оцветявай с Мечо“. Тя има за цел да събере детски книги за оборудване на библиотечни кътове в педиатричните отделения към болниците. Тогава успяват да съберат над 8000 книги от доброволци. Много на брой малки бизнеси откликват на идеята и се съгласяват да станат сборни пунктове за даряване на книги. „Организацията беше много трудна, но се получи и зарадвахме много деца. Сега мога да кажа, че тази инициатива прерасна в „Маратон на добротата“. И може би най-хубавото е, че днес в нея са ангажирани учители, ученици и родители чрез институциите – училища и детски градини“, завършва Виктория Петрова.

ДГ „Пролет“ – Асеновград

Прекарасните дечица от втора група от ДГ „Пролет“ в Асеновград заедно със своите родители за пореден път се включват в благородната инициатива „Маратон на добротата“. Те обещава, че ще продължават с добрите дела и ще бъдат посланици на доброто, защото „една добрина на ден прави света необикновен“

СУ „Елисавета Багряна“ – София

Учениците от столичното 51. СУ „Елисавета Багряна“ също се включват в инициативата „Маратон на добротата“

Истинска наука се прави в екип

Маски с активен въглен, гел за заздравяване на рани и средство срещу заболявания от Алцхаймеров тип – това са част от резултатите по програма „БиоАктивМед“

Елена ВАСИЛЕВА

О тличително за програмата „БиоАктивМед“ е широката палитра от специалисти, работили по нея – те са от 7 научни организации и 5 висши училища. От Българската академия на науките това са Институтът по органична химия с център по фитохимия, Институтът по молекулярна биология, Институтът по микробиология, Институтът по невробиология, Институтът по експериментална морфология, патология и антропология с музей, Институтът по полимери и Институтът по информационни и комуникационни технологии. Университетите, чиито учени са работили по Програмата, са Медицинският университет – София – Факултет по фармация, Софийският университет – Биологически факултет, Медицинският университет – Пловдив, Пловдивският университет „П. Хилендарски“ и Националната спортна академия.

„Ние сме екип от различни специалисти, които изолираме биологичноактивни вещества от растителни и животински видове и след това продължаваме изследванията върху свойствата им и потенциалното приложение за антигуморни ефекти, антивирусни, антибактериални и противогъбични свойства, невродегенеративни проблеми, срещу паразити, салмонела и др. Различните екипи извършват отделни изследвания върху разработените иновативни природни вещества“, обяснява проф. Павлина Долашка от Института по органична химия с център по фитохимия.

По думите ѝ, след съответните изследвания се вижда конкретен резултат, след което проучванията продължават върху установяване механизма на действие на активните вещества върху бактериите, туморните клетки, вирусите и др. „Чак тогава може да стигнем до заключение дали даденото растение има определени свойства и върху какво влияе. Едва тогава се стига и до публикации. Това е истинската наука – единият дава проба на другия, другият тества, така се постигат истински резултатите, в екип. Не може сам човек да стигне до резултат“, казва проф. Долашка. По думите ѝ,

най-смислени са именно проектите и програмите, в които работят голям екип от учени.

„Създадохме прекрасен екип, всяка година организахме по една-две конференции, младите се познават, станаха суперприятели“, казва тя.

Исходните вещества, които се дават за изследване на различните специалисти, са екстракти от растения, гъби и охлюви. Те се извличат по различен начин – чрез водни екстракти чрез нагряване, чрез спиртни разтвори и т.н.

„За да живее, всеки организъм има различни вещества в себе си. Нискомолекулните са например киселини, основи, пептиди, флавоноиди, липиди, а вискомолекулните

– протеини и ензими. Всеки организъм има милиони от тези вещества, които са различни в различните видове. Когато изолираме екстракт – това е смес от различни вещества, те невинаги са активни срещу всичко. Тези, които са активни, се наричат биологичноактивни вещества“, обяснява още за спецификата на работата си проф. Долашка. По думите ѝ, както не всяка билка е полезна за всичко, така и биологичноактивните вещества на тестваните растителни и животински видове може да са полезни само в определени случаи – някои за бъбреци, други за сърце, за имунна система, за стави и др.

„Виждаме хора да си купуват сух колаген от аптеките. Да, за да се възстановят клетките, е нужен колаген, но за да е активен той, трябва ензими, витамини и много други вещества, за да бъде постигнат ефектът от колагена. Все едно да направите хляб само с брашно“, дава за пример тя.

Затова учените са провели редица фундаментални изследвания с изолираните и характеризирани биологичноактивни вещества от растителен и животински произход, за да изследват потенциала им за създаването на продукти, които да подпомогнат терапията на някои социално значими заболявания като невродегенеративни, онкологични и инфекциозни. Така са създадени иновативни продукти и безопасни здравословни хранителни добавки и козметични средства за локално приложение, които са обект на защита под формата на полезни модели и патенти.

„В резултат на Програмата са

Всички помним маските с активен въглен, създадени по време на пандемията от ковид. Не всички знаем обаче на кого се дължи тази иновация. Учените, участвали в разработването на маските, са екип от различни специалисти, работили по това време по Националната научна програма „Иновативни нискотоксични биологичноактивни средства за прецизна медицина (БиоАктивМед)“, за която бяха отпуснати 5,9 млн. лв.

„БиоАктивМед“ е създадена, за да се разработят нови и изцяло природни продукти за нуждите на персонализираната и превантивната медицина. Целта на изследователите е да разработят нови нискотоксични биологично активни средства и системи, съдържащи екстракти от природни

източници с растителни или животински произход от България за превенция и подпомагане на терапията на някои заболявания.

През 2022 г. успешно приключи четвъртата година от изпълнението на Програмата, която с решение на Министерския съвет бе удължена до края на 2023 г. А резултатите от нея вече са налице – създадени са иновативни, високоефективни и безопасни форми, хранителни добавки и козметични средства – като гелове против рани, полезни модели от активни вещества, насочени срещу Алцхаймер, и др. Очакванията са тебърва да започне работата по внедряване на продуктите в практиката, като тук на ход са фирмите.

Снимка Програма „БиоАктивМед“

Директори и ректори, ръководители на отделните колективи, които участват в Програмата – проф. Спиро Костадинов, проф. Албена Александрова, проф. Стоян Шишков, проф. Оля Стоилова, проф. Невена Илиева, проф. Павлина Долашка, проф. Ива Угринова, проф. Рени Калфин, чл.-кор. Христо Найденски (от ляво надясно)

идентифицирани и пречистени нови съединения от различни растителни и животински източници от България. Изследвани са неизследвани досега дървесни гъби от парк „Витоша“, чиито екстракти показват потенциал за бъдещо фармакологично приложение като антигуморни средства“, разказва още проф. Долашка.

Сред резултатите на „БиоАктивМед“ са още разработените методи за

извличане на биологичноактивни вещества от различни фитопродукти и такива с животински произход,

които запазват биологичната им активност; създадените надземни и конвенционални култури от някои растителни видове, като по този начин е установено, че е възможно култивирането им при инвитро условия; създадените иновативни полимерни средства и доставящи системи, в които са включени екстрактите от биологичноактивни вещества, и др.

Няколко са полезните модели, патенти или технологични решения, които остават след Програмата. Едно от тях е средство за благоприятно повлияване на деменция от Алцхаймеров тип, регистрирано от Института по невробиология и Института по органична химия с Център по фитохимия. Учените са патентовали още различни състави на електроовлакнени влакнести материали от полимери и биологичноактивни вещества, като етерични масла от *Salvia sclarea* и от *Oregano*

heracleoticum, както и състави на форми за локално приложение върху кожата, съдържащи екстракт от семена на гинко билоба или смес от екстракт от семена на гинко билоба и индивидуално биологичноактивно полифенолно съединение. Патентовани са още състав на нетъкан текстил, съдържащ розмаринова киселина, и конструкция на комплексен фотобиореактор за микрородораслова биомаса, улавящ въглеродния двуокис от димни газове.

Зад сложните наименования всъщност се крият серия от измивни гелове за ръце от тотален обезмаслен екстракт от тройновикужна мишпорка (*Gypsophila trichotoma*) и етерично масло от влакнест казашки бодил (*Xanthium strumarium*).

„Установено бе, че гелове оказват бактерицидно действие върху изследваните бактериални щамове. Това ги прави изключително перспективни като продукти за лична хигиена с по-добри технологични параметри в сравнение с контролния търговски продукт“, казва проф. Долашка.

Учените са доказали, че екстрактът от нативна слюз от градински охлюв (*Helix aspersa*) оказва благоприятен ефект при стомашни язви, което се дължи на комплексното действие на молекули с антиоксидантни свойства, на протеини, които осигуряват регенерация на тъканите, както и на съединения с антимикробно действие. Установеният защитен ефект на слюзта от *H. aspersa* е съизмерим с този на омепразол – лекарство, което се използва за лечение на гастроезофагеална рефлуксна бо-

лест, язва на стомаха и/или язва на дванадесетопръстника, но без неговите странични ефекти.

Сред разработките на учените е и технология за създаване на гел за заздравяване на рани от този нативен екстракт. В състава на гела са включени различни растителни екстракти (невен, живовляк и лайка) и подходящи козметични съставки.

В рамките на Програмата е разработен и

гел с активен въглен от кайсиеви костилки

Използваният адсорбент е с преобладаваща макропореста текстура, способен да отстранява вируси и бактерии. Резултатите от проведените изпитвания показват, че прилагането на гела с активен въглен по неинвазивен начин изключително ефективно почиства раните, като адсорбира токсините от некролизиралата тъкан в раните, с което ускорява възстановяването на здравата тъкан.

„В рамките на Програмата са създадени конвенционални инвитро култури, които са възпроизводими и стабилни източници на активни вещества, без да се експлоатират диворастящите растителни ресурси. Така бе сложено началото на създаването на клетъчна банка на редки лечебни растения, което е важна стъпка в опазването на диворастящите растителни ресурси. Всички тези резултати са постигнати благодарение на съвместната работа на научните екипи, доказани специалисти в различни научни области“, казва проф. Долашка.

Никола Ралчев е асистент в Института по микробиология на БАН и му предстои да защити докторантската си дисертация. Носител е на годишната награда за най-добра работа на млад микробиолог на фондация „Стефан Ангелов“. Завършил е молекулярна биология в Софийския университет и магистърска програма по клетъчна биология и патология. Пет месеца работи в Лион, Франция, където извършва експериментална и научна работа, за да завърши дипломната си работа към магистърската програма.

Зина СОКОЛОВА

Да работиш само в една лаборатория, е донякъде добре, защото опознаваш своята сфера. Но пък губиш възможността да се учиш от други колеги – казва младият изследовател. – Тук се занимавам основно с имунология, а във Франция напуснах малко сферата си, интересно ми беше да видя каква е организацията на лабораторната работа в чужбина.

Наградата на фондация „Стефан Ангелов“ е по повод публикация, свързана с COVID-19. В нея се проследяват различни клинични изяви на заболяването при определени имунни механизми. За тази цел се събират серумни проби от пациенти с ковид във Военномедицинската академия. Оценява се кои от болните са леки, кои са средно тежки и кои са тежки случаи, и серумите се разделят на три групи. Има и контролна група със здрави хора.

„Ковид е известен с това, че някои го изкарват много леко, други по-тежко, а трети, за съжаление, губят живота си – казва младият учен. – Много хора дори не си даваха сметка, че имат ковид, тъй като нямаха никакви симптоми. И разбираха, че са „болни“, ако си направеха тест по някакъв повод.“ Идеята на проучването е в тези различни групи хора да се изследват няколко имунни медиатора, фактори на имунния отговор (имунното възпаление). Това са имунният медиатор MIF (migration inhibitory factor) и неговият аналог D-DT (D-Dopachrome Tautomerase), които стимулират имунния отговор, циркулират в кръвообращението и се секретират от имунните клетки, както и техният рецептор.

„Наричаме едни молекули провъзпалителни, а други – противовъзпалителни, защото едните стимулират (възпаляват) имунната система, а други я потискат, като кортикостероидите например – уточнява младият учен. – Ние се замисляме за имунния отговор, когато получим някакво възпаление, алергична реакция и други подобни. По принцип не се сещаме за имунната си система, ако няма повод за това.“

След изследването на пробите се установява, че провъзпалителният медиатор се увеличава, а рецепторът му намалява. Това показва, че провъзпалителният медиатор може да има връзка със самото заболяване. При влошаване на заболяването се увеличава синтезът на дадения провъзпалителен медиатор, за да се бори с болестта. Но това може да има и негативен ефект, защото в някои случаи организъмът не страда толкова от самия инфекциозен агент, а от опитите на имунната система да го неутрализира. Понякога подобна свръхреакция води до

Свръхимуният отговор е опасен

Алергичните реакции са плод на „престараването“ на системата, която трябва да ни пази

Снимка Олег Попов

Проф. Христо Наиденски връчва наградата на младия учен

по-тежка патология. Защо?

„За пример мога да дам механизма на алергичните реакции – казва Никола Ралчев. – При тях безвреден антиген от природата, който по принцип не е инфекциозен, бива разпознат от имунната система. Но имунният отговор е свръхагресивен, като по този начин засяга целия организъм. В опита си да премахне този, на практика, безвреден антиген, да потуши тази фалшива тревога, се стига до поражение. Алергичните реакции са плод на имунни системи, които реагират прекалено силно.

Тяхната свръхреакция, де факто, разболява човек.

Докато при инфекциите с вируси не може да се каже, че имунната система не реагира адекватно. Тъкмо обратното – тя се стреми да намали броя на вирусите и да ги елиминира.

По време на експериментите се установява, че в групата с най-тежки болните от ковид се наблюдава синтез на този провъзпалителен медиатор. Докато в групата с леки случаи подобен процес не се установява.

„При подобен вид експерименти може да наблюдавате различни корелации – дали при повишаване на един показател се повишава и друг, и обратно. Дали те имат връзка помежду си – казва младият учен. – Но не може да кажете кой е първоизточникът. Може да се види само, че има връзка. В конкретния случай установихме, че едната молекула, която наблюдавахме в движение, се асоциира негативно

с един цитокин – това е медиатор на имунната система, който има негативна корелация с дадената молекула. Това ще рече, че колкото повече имате от едното, другото намалява. Не може да се каже, че това е 100% диагностичен фактор или че може да се ползва като терапия, но може да отвори вратата за нови изследвания, за терапия и като диагностичен маркер, за да се проследи.“

Учените още не знаят защо при едни хора имунната система реагира по един начин, а при други – по друг. В конкретното изследване не са засегнати причините за тази разлика заради естеството на самия експериментален подход. В подобен тип изследване не може да се даде отговор на въпроса защо само при някои хора се развива подобна реакция. Целта е по-скоро да се установи механизмът на самата имунна реакция.

При атака на инфекциозен агент първите потърпевши са възрастните, за които се казва, че имат слаб имунитет. Но интересното при тях е, че хем имат слаб имунитет, хем поддържат и постоянно провъзпалително ниво на имунната система. Когато се казва, че има свръхотговор, това означава, че това не е най-правилният начин за справяне с конкретния инфекциозен проблем.

Имунната система е доста сложна и не може да се определя само с това висок ли е имунитетът, или нисък, подчертава Никола Ралчев. Тя има различни клонове – бори се с бактерии, вируси, гъбички, с други антигени, които среща постоянно. Различните патогени атакуват имунната система по различен начин. Затова ефективността на имунната система е в това да

използва правилните атрибути при правилния патоген, подчертава младият учен. Тогава може да се говори за ефективност. А в случая на заболяванията, съпътствани със свръхимуен отговор,

по-скоро имаме активиране на имунната система в неправилната насока.

Общото активиране на имунната система не е най-ефективният начин за справяне с патогена. Ако се изследват две различни групи хора, и при двете може да има различна причина за развитието на конкретен имунен отговор, защото имунната система на всеки човек е различна.

От една страна, кодирането на имунната система от ДНК е строго индивидуално при всеки човек. От друга – част от имунната система се развива в индивидуалния път на човека – т.е. той не се ражда с нея, а тя се развива. Това е т. нар. адаптивен имунитет, който генерира специфични антитела и Т-клетъчен отговор.

„Ние се раждаме с различни гени и впоследствие индивидът оформя своя имунитет спрямо антигените, които среща – казва Никола Ралчев. – Променливите в уравнението са много големи. Затова подобни изследвания е хубаво да се правят с голям брой хора – в случая, за да се елиминира тази разлика, която е на генетична основа. Обикновено първо се правят експерименти с животни, които са с идентична генетична основа. Нарича се инбредна линия. Например в нашите изследвания използваме мишки, които имат еднаква генетика, подобно на близнаци. Това помага, като се пра-

вят експерименти, да няма големи отклонения заради различията в самата група.“

В повечето случаи науката се стреми да хване някои общи положения при хората, за да може да предложи някакво решение на даден проблем. По време на своята работа младият учен и негови колеги установяват, че е

повишено количеството на един провъзпалителен медиатор – нарича се интерлевкин 6.

Има терапия, която неутрализира този медиатор в организма. Но това пак не е терапия за всички.

Идеята да се изследват различни клинични изяви при болни от ковид, се ражда след преглед на предишни литературни данни. Те показват, че този тип имунологични медиатори са доста изяви в автоимунни и вирусни заболявания. Поради това научният екип се насочва към изследването на тяхната роля при ковид. Има статии, които показват как единият от факторите се променя при пациенти с ковид.

Затова е интересно да се проследят както тези медиатори, така и техните рецептори. И каква е тяхната корелация с други параметри на имунната система, за да се установят връзките между тях.

Още в началото става ясно, че медиаторът интерлевкин 6 има влияние при тежките случаи на ковид, а те очаквано са при по-възрастните хора и тези със съпътстващи заболявания. Тяхната имунна система реагира по различен начин на вируса. Тя е слаба откъм ефективност най-малкото заради намаляване на капацитета на адаптивната имунна система – тази специфична имунологична защита, която развиваме от деца.

А може ли да се коригира този „дефект“ на имунната система?

„Подобно вмешателство е сложно нещо. Не може един път да искаме висок общ имунитет, друг път – нисък, защото точно спецификите правят имунитета такъв, какъвто е. Ще дам още един пример – казва младият учен. – Когато човек яде ябълка, в стомаха навлизат микроорганизми от нейната повърхност. Имунната система трябва да реши дали да реагира, или не. Тези бактерии може и да не са полезни, но важното е, че не са опасни. Затова имунната система на здравите хора трябва да е толерантна и да ги пропусне. Защото, ако реагира на всеки външен агент, човек ще получи свръхвъзпаление и организмът няма да оцелее. При постоянно активиран имунитет се появяват неприятни реакции като автоимунни заболявания, алергични реакции и други. Но ако се потисне имунната система, за да няма такива реакции, човек рискува да се разболее от сериозни инфекциозни болести. С други думи, не трябва изкуствено нито да активираме имунната система, нито да я потискаме. Тя трябва да е балансирана.“

Снимка Eva Dimitrova

Красотата на танца

Общо 360 танца оценява журито на XIV национален балетен конкурс за купа „Българска роза“. Негов организатор е Общинският детски комплекс „Св. Иван Рилски“ в Казанлък с директор Денница Танева. Надпреварата е част от празничната програма на годишния Празник на розата.

Председател на журито е Светлин Ивелинов – директор, хореограф и главен балетмайстор на Националния музикален театър „Стефан Македонски“. То оценява в първия състезателен ден 180 танца на представители на 25 школи и състави в две възрастови групи и в трите направления – класически, характерен и съвременен танц. Във втория се представят и възпитаниците на професионални танцови училища.

Купа „Българска роза“ и Гранд при са присъдени на Лора Илова от Националното училище за танцово изкуство – София. Специална награда за стил получава Магдалена Костадинова (втора възрастова група). За артистичност е отличена Карита Тодорова (втора възрастова група).

Призът на журито за класически танци е за Самуил Неделин, Лазар Мирчев и Лора Илова. За характерни танци то отличава Лазар Мирчев, а за съвременни танци – Василена Тодорова, Стефани Николова и Лора Илова.

Съюзът на българските музикални и танцови дейци награждава Лазар Мирчев като млад талант, а Цветалина Нахабедян – като балетен педагог.

При участниците от школи специална награда на журито за стил получава Диана Момчева (3 възрастова група, класически танци). Приз за дебют е присъден на DANCE WORKSHOP – BULGARIA, с ръководители Десислава Димитрова-Аргирова, Мария Белчева и Кристиана Бобчева, както и на балетен състав „Естрея“ – Варна, с ръководител Красимира Димитрова. Наградата за хореограф отива при Анаида Дадашова (балетна формация DIVA DANCE). **АЗБУКИ**

Героите не носят наметало

Отличия за призьорите в международния младежки литературен фестивал „Който спаси един човешки живот, спасява цяла вселена“

Десетокласничката Йоана Стоянова от Английската езикова гимназия „Гео Милев“ в Бургас спечели със своя разказ „ПризовАнна“ първото място в категорията за български автор в XI международен младежки литературен фестивал „Който спаси един човешки живот, спасява цяла вселена“.

Негов организатор е Центърът за еврейско-българско сътрудничество „Алеф“. Тази година със свои творби участват рекордните над 300 младежи от България, Израел, Германия, Румъния, Австрия, Унгария, Украйна, Словакия, Полша, Испания, Франция и Латвия.

„За втора година участвам в Конкурса и с тазгодишния си разказ „ПризовАнна“ опитам да предам историята на две приятелки, които спасяват семейство. Това са Анна Попстефанова и Анна Сърчаджиева, които биват призовани да спасят човешки животи. Вярвам, че точно обикновени граждани като тях – едната е актриса, а другата съпруга на полицейския управител – правят промяната. Героите не носят наметало. Героите са гражданите между нас всеки ден“, заяви от сцената победителката Йоана Стоянова, която получи своята награда от кмета на Бургас Димитър Николов, предаде БТА.

Разказът „Още един ден“ на Михаил Радю от Букурещ, Румъния, му донесе първото място сред авторите от чужбина. Той получи приза си от Карл Желински, директор на Полския институт – София, по време на церемония в „Културен дом НХК“ в присъствието на дипломати, представители на културни институти на различни държави у нас, както и на държавната и местната власт.

Втората награда сред българските участници заслужи Кристиан Джамал (VIII клас, 134. СУ „Димчо Дебелянов“ – София) с разказа „Сенки от миналото“. Трета се нареди Десислава Маринова (XI клас, СУ „П.Р. Славейков“ – Кърджали), която получи и възможност за стаж в „Гюте институт“ – София.

Втората награда сред чуждестранните участници получи Орин Грейди от Държавата Израел. Третото място зае Алиша Шостокова от Братислава.

За втора година бяха връчени награди и в категорията за видеоразказ. Победител е Полина Динчева (XII клас, СУ „Стоян Заимов“ – Плевен) с разказ за трагичната история на концлагеристите в Кайлъка. Втората награда е за 14-годишния Стефан Даниел от румънския град Александрия. Третото място заемат Мартин Йорданов и Петър Петров – ученици от Профилирана гимназия „Христо Ботев“ в Попово.

Отличието на публиката спечели Давид Ташков (XII клас, ПГ по туризъм „Проф. Д-р Асен Златаров“ – Бургас). Неговият разказ „Всеки е нужен някому някъде“ събира 907 гласа от общо подадените 5979.

Снимка Център „Алеф“

Йоана Стоянова от АЕГ „Гео Милев“ в Бургас получава първа награда в конкурса, връчена ѝ от кмета на морския град Димитър Николов

От името на служебния министър-председател е присъдена и специална награда за творба, посветена на примера на служители в държавната администрация в България, противопоставили се на репресиите срещу евреите и планираната депортация преди 81 години. Получава я Христиана Германова (XII клас, ПГЧЕ „Васил Левски“ – Бургас) за разказа „Списъкът на Атанасов“, посветен на дипломата Боян Атанасов.

Всички носители на призови места в Конкурса получават тази година и допълнителна награда с партньорството на посолството на Полша – петдневна експедиция на тема „Места на памет в Полша“. По време на експедицията ще бъдат посетени емблематични места в Краков, Варшава и други полски градове, свързани с историята на Холокоста и опазването на паметта.

Поощрителни награди връчват и директорите на БТА и БНР Кирил Вълчев и Милан Митев. Техни носители са Ясен Янев (IX клас, ППМГ „Акад. Никола Обрешков“ – Бургас) и Росена Добрева (IX клас, СУ „П.К. Яворов“ – Стралджа).

Носителите на награди са определени от жури в състав: Алберта Алкалай – председател на Център „Алеф“, Радостина Николова – старши експерт в МОН, Георги Бърдаров – писател и университетски преподавател, Румен Леонидов – поет, и Асен Йорданов –

журналист. Наградените разкази ще бъдат публикувани в самостоятелен сборник, който всяка година МОН препоръчва като учебно помагало в провеждането на инициативата „Урок по достойнство“.

Връчването на наградите е част от тридневния международен младежки литературен фестивал „Приятелството – смисъл и спасение“, който Център „Алеф“ организира за трета поредна година. В него лекции изнасят историкът доц. Ангел Джонев и Фелиция Валдман – преподавател в Университета в Букурещ. Проведени са и работилници по творческо писане и създаване на видеофилми с Георги Бърдаров, Румен Леонидов, американския писател Доминик Карильо и режисьора проф. Иван Ничев.

Спомоществатели на Конкурса са Община Бургас, МОН, министерствата на културата и на външните работи, посолствата на Държавата Израел, Полша и Германия, Дипломатическият институт към МВНР, Националният дворец на децата, ОбС – Бургас, Комисията за защита от дискриминацията, Полският институт в София, Музеят „Полин“ – Варшава, и други.

Представена е и изложбата „Кюстендилската акция за спасяването на българските евреи“. След филма „Хени. Приятелството – смисъл и спасение“ е проведена и дискусия с неговите създатели. **АЗБУКИ**

Подготвени за огнената стихия

Отборът на СУ „Никола Вапцаров“ – Айтос, спечели убедително комплексното класиране във финалите на XXIII републикански състезания на младежите противопожарни отряди „Млад огнеборец“, проведени в к.к. „Албена“. Това е първа титла за училището и прекрасен подарък за неговата 40-годишнина.

Младите огнеборци от Айтос вдигат купата, след като печелят

и двете дисциплини в състезанието – „Бойно разгръщане на състезателна пътека“ и „400 м щафетно бягане с препятствия“, и набират общо 1058,22 точки. Втори се нареждат шампионите от предходните две години от 9. ОУ „Панайот Волов“ – Шумен (1052,70 точки). Третото място печели съставът на 13. ОУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Перник (1044,65 т.).

Състезанията са част от Националния календар на МОН за изяви по интереси. Организират се от Главна дирекция „Пожарна безопасност и защита на населението“ – МВР, и Българската федерация по пожарприложен спорт в партньорство с МОН и Министерство на младежта и спорта.

Тази година във финалите участват близо 400 деца, пожарникари и преподаватели. **АЗБУКИ**

Снимка ГДПБЗН – МВР

Центърът за подкрепа за личностно развитие – Общински детски комплекс, в Петрич е създаден със заповед на министъра на образованието и науката през 1994 г. чрез обединението на две извънучилищни учреждения – Център за работа с деца и Ученическата спортна школа. Тогава той е настанен в Младежкия дом, където се помещава и до днес, а колективът започва да развива детските таланти в областта на изобразителното и театралното изкуство и на спорта. На 20 май ЦПДР – ОДК, Петрич, отбелязва своята 30-годишнина с празничен концерт, в който се включат около 400 от възпитаниците му. Открита е и годишната изложба на клуб „Еврика“, в която около 75 деца и ученици представят общо 146 творби на изобразителното изкуство.

Снимки Община Петрич

Възпитаниците на школата участват редовно в национални и международни конкурси

Детски свят на радостта и школа за таланти

Фанфарен оркестър е сред деветте клубни форми в ЦПДР – ОДК, Петрич

Стела МАРИНОВА

Горда съм от постигнатото до момента. Годишите в Общинския детски комплекс преминават неусетно, защото всички дейности са много приятни и колективът, с който работя в последните години, се утвърди. Това засили и желанието на нашите възпитаници да посещават този детски свят на радостта и школа за таланти, както самите те го нарекоха преди години“, заявява пред „Аз-буки“ директорката Станка Иванова, която ръководи Комплекса от неговото създаване.

Концертът по случай 30-годишнината се превръща в празник на детското творчество. В рамките на два часа и половина малки и големи показват таланта си пред щастливи си родители.

„Беше изключително приятно тържество. Под формата на разказ и концерт показвахме развитието на Детския комплекс на три степени – първите, вторите и третите десет години. Можем само да бъдем доволни от постигнатото през тези 30 години“, казва Иванова. И допълва, че е щастлива, че толкова много хора – представители на Общината, депутати, почетни граждани на Петрич, родители, бивши възпитаници, засвидетелстват уважение към дейността на децата.

Празникът не минава и без награди. Общинският детски център получава почетния знак на Националния дворец на децата по повод 30-годишнината. На абитуриентите пък са връчени статуетки „Талант на ОДК“. Наградата се дава от 2005 г. на деца, които са оставили следа в развитието на детския комплекс, били са част от дейностите на ОДК над 5 години и са останали до абитуриентска възраст. Има носители на статуетка „Талант на ОДК“, които при получаването ѝ са казвали, че 12 години са в училище, а 13 – в Общинския детски комплекс.

„Доволни сме, че през последните години в клубовете ни има деца, които остават до абитуриентска възраст. Част от тях постъпват при нас от съвсем малки – споделя директорката. – Задържаме ги с това, че споделяме общи цели и идеи и вървим по един път, който наричаме пътя на доброто, пътя на приятелството и пътя на любовта към Детския комплекс, към

Международният детски конкурс „Южни слънца“, организиран от ОДК – Петрич, тази година отбелязва 25-годишнина

Станка Иванова, директор

Клуба. С други думи – намерили сме пътя към децата ни.

Тя допълва, че е най-доволна от факта, че в Центъра идват и деца на бивши възпитаници: „От това по-голяма радост няма“.

На концерта по случай 30-годишнината са връчени и 25 почетни знака „Приятел“ на образователни и културни институции и местни медии, които подпомагат развитието на Комплекса и популяризират неговата дейност сред обществото.

Настоящите клубни ръководители получават почетен знак „Вдъхновител“. Трима учители, които стоят в основата на създаването на Комплекса през 1994 г., са отличени с почетен знак „Създател“. Това са Димитрина Спасова, Роза Петачка

и Величка Андонова.

Именно педагозите, които поемат клубовете преди 30 години, са тези, които със своя талант и разнообразни извънкласни занимания привличат децата в света на радостта.

„Дейността в Младежкия дом започна от ръководители, които за тогавашните времена бяха хора с „ново“ мислене. Те се стремяха да създадат благоприятна среда, да изведат децата от училище и чрез възпитание и прилагането на различни педагогически форми да привлекат възможно повече от тях“, припомня си Иванова.

Колективът създава мажоретен клуб, музикален клуб, вокална група, школа по изобразително изкуство. През учебната 1996/1997 година стартира и атрактивният за децата клуб „Родолюбие“. В рамките на часовете те се запознават с краеведска дейност. Създадена е и школата „Сръчни ръце“, в която децата с различни материали изработват творби на народното творчество. Най-голям интерес след клуб „Родолюбие“ предизвиква и клубът за народни танци „Гергьовче“, който и до днес съществува по тази си форма – седем групи и с общ брой около 120 деца. Дейността на Детския комплекс постепенно се разраства и това дава възможност да развият

и нови неща като модерен дизайн и театрална дейност. Сформиран е и клуб „Доверие“, в който се приобщават големи ученици. Постепенно се създава и Детски и младежки парламент.

Най-новото и най-интересното, върху което работят през последните 2 – 3 години, е изграждането на фанфарен оркестър. Тази година оркестърът успява да покаже своите умения както на концерта по случай рождения ден, така и на манифестацията по повод 24 май. Фанфарният оркестър е създаден по желание на учениците. „Всяка година в края на учебната година пускаме анкета в училищата, в която децата да споделят в какво искат да участват. На база на отговорите се стараем да развием желаната от тях дейност“, обяснява директорката от ЦПДР – ОДК, Петрич.

Тя изразява надежда следващите години да бъдат отпуснати още щатни бройки от Общината, която дофинансира дейността на Комплекса, за да могат да бъдат развити и други дейности.

„Опитала съм се през годините да направя всичко възможно, за да застъпим основните занимания, свързани с театъра, с музиката, с народните и модерните танци, с изобразителното и приложеното изкуство и с народното творчество, но има още възможност“, посочва Иванова.

През настоящата учебна година в Общинския детски комплекс в Петрич се развиват девет клубни форми. Те се посещават от 576 деца, които са на възраст между 5 и 19 години. През годините броят им се увеличава. Като има учители, които работят в клубове с по 100 деца.

Всяка година клубната дейност се разгръща както чрез различните конкурси, които Общинският детски комплекс организира на национално, на регионално, на областно и на международно ниво, така и чрез състезанията, в които взема участие. Той е домакин на Международния детски конкурс за талантливи деца в различни сфери на изкуството „Южни слънца“, който тази година отбелязва 25-годишнина. В тазгодишното издание, което се провежда от 29 април до 1 май, вземат участие около 2000 деца от 12 области в страната и два състава от Македония. ЦПДР – ОДК е домакин и на 7 областни и 6 общински конкурса

– „Чудните творения на есента“, „Парад на хвърчилата“, „Подари усмивка“, „Коледата в нас“, „Направи добро за Коледа“, „Направи сам сурвачка“, „Левски в мен“, мултимедийна презентация за Левски „Моят любим герой“, „Бъди звезда“, „Лазарка, мома гиздава“, „От Лазаровден до Великден“, „Детство мое“, „Карнавал Пипирагия“.

„Благодарение на трудолюбието на нашите талантливи ръководители, които се доказаха през годините и привличаха изключително много деца, дейността на Комплекса продължи да се развива, за да може през последните 10 години да се увенчаем с изключително големи успехи не само на общинско и на национално, а и на международно ниво. Нашите състави развиват активна дейност и през всичките тези години печелят много награди от международни конкурси“, споделя директорката.

По традиция на Деня на детето съвместно с Община Петрич организират и голям празник за децата с много награди и дефиле на приказните герои, който всяка година се очаква с нетърпение от най-малките и техните родители.

През годините колективът на Детския комплекс усеща подкрепа от цялата общност в града, от училищата, от детските градини.

„Има много учители, които насочват децата, които обучават, към различни наши дейности, когато видят, че имат талант. Искам да им благодаря, защото връзката с учителите в детските градини и училищата е много важна“, казва Иванова. И посочва, че има педагози в училищата и детските градини, които продължават да доразвиват идеите им.

Родителите са също активна част от дейността на ЦПДР – ОДК, Петрич, и го подкрепят още от самото му създаване. „През годините следваме максимата, че ако няма връзка между родителя, детето и ръководителя, не може да се развиваме и да постигаме успехи. – обяснява директорката. – Много родители насърчават децата си да участват в различните конкурси, които организираме през учебната година. Това също е пример, също е сериозна подкрепа. Не можем да достигнем никакви резултати без подкрепата на родителите, учителите и на общинското ръководство.“

Министерство
на образованието и науката
Национално издателство за
образование и наука „Аз-буки“

Директор:
ЕМИЛ СПАХИЙСКИ
Заместник-директори:
СТОЯН СТОЯНОВ
ВЕНЦИСЛАВ ГЕНКОВ

1113 София

„Цариградско шосе“ 125, бл. 5

За цялата страна:

0700 18466

izdatelstvo.mon@azbuki.bg

azbuki@mon.bg

https://www.azbuki.bg

Аз-буки

Банкова сметка:
„Обединена българска банка“ АД
IBAN: BG38UBBS81553139075716
BIC: UBBSBGFS

Национален седмичник
за образование и наука

АЗ-БУКИ

ISSN 0861-3990

Редактори:

д-р Зина Соколова

z.sokolova@azbuki.bg

д-р Дилиана Кочева

d.kочева@azbuki.bg

Симона Николова

s.nikolova@azbuki.bg

Стефа Маринова

s.marinova@azbuki.bg

Графичен дизайн:

Иво Христов

i.hristov@azbuki.bg

Иван Шопов

i.shopov@azbuki.bg

Петър Владов

p.vladov@azbuki.bg

Стилист-коректор:

Анелия Врачева

a.vracheva@azbuki.bg

Фоторепортер:

Олег Попов

o.popov@azbuki.bg

Реклама и

разпространение:

izdatelstvo.mon@azbuki.bg

Кореспонденти в страната:

Белене – Ралица Господинова
088 7418349

Велико Търново – Здравка Маслянкова
088 6653255

Видин – Борислава Борисова

vidinster@gmail.com

Ловеч – Жанина Илиева

087 7209597

Пловдив – Деляна Лукова

088 7271712

Смолян – Ангел Добриков

088 9703271

Кюстендил – Северина Димитрова

089 5789515

Шумен – Светлана Крумова

srkrumova@gmail.com

ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:

Зина Соколова

Предпечатна подготовка:

НИОН „Аз-буки“

Печатница: „Алианс Принт“ ЕООД

ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А

Неподписаните снимки в броя са от архива

на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа

Материали не се връщат

Авторските права на публикуваните

текстове и илюстрации са

собственост на вестника

НИОН „Аз-буки“ издава

научните списания:

„Български език и литература“

„Чуждоезиково обучение“

„Математика и информатика“

„Педагогика“

„Професионално образование“

„Философия“

„Стратегии на образователната

и научната политика“

„История“

„Обучение по природни науки

и върхови технологии“

„Катарина, или Дъщерята на разбойника“

Варненската опера показва балет, забравен 200 години

Деница РУСЛАНОВА

Забравен за дълго и възстановен след почти два века балет е акцент в програмата през летния сезон на Варненската опера. На 19 юни, в рамките на XV издание на фестивала „Опера в Летния театър“, е премиерата на „Катарина, или Дъщерята на разбойника“ на композитора Цезар Пуни и хореографа и либретист Жул Перо. В историята на балета от първата половина на XIX век на хореографа Жул Перо принадлежи почетното авторство на жанра, наречен „романтична хореографска драма“.

Историята на творбата е силно интригуваща, защото в основата на сюжета е истинска случка, свързана с личността на Салватор Роза – художник, музикант, поет, актьор и бунтар, живял в Италия през XVII век. Той е отвлечен от разбойници и се влюбва в дъщерята на техния предводител. Главната героиня, за разлика от другите женски персонажи на Романтизма, е независима, борбена и смела. На премиерата на балета в Лондон през 1846 г. самият Жул Перо танцува в ролята на Дяволино – съперника на художника за сърцето на Катарина. Ролята на Катарина изпълнява датската балерина Люсил Гран. Нейната северна красота, огненият ѝ темперамент под външната ледена сдържаност я правят идеална за замисъла на Перо. А замисълът му е доста дързък – в приключенията

на знаменития художник Салватор Роза сред група бандити и любовта между него и дъщерята на главатаря има нарушения на реда и закона, опит за преврат, въоръжен сблъсък с правителствените войски, нападение на затвор и организиране на бягство на престъпник. В новия балет Катарина става ярък антипод на всички предишни женски персонажи от балетите му дотогава. Тя не е наивна като Жизел, а е девойка с трезв поглед върху живота. Не е загадъчно примамлива като Ундина, а е решителна, борбена и увлича разбойниците чрез личен пример. Не е безгрижна като танцьорката Есмералда, а е героиня, склонна към рискован авантюризм.

Със залеза на Романтизма в ба-

лета на хореографския небосклон започва възходът на звездата на „Катарина“. Само година след лондонската премиера разбойничката от Аbruцките планини е в Милано, през 1849 г. се играе в Санкт Петербург, а през 1850 г. покорява Москва и достига по гледаемост „Лебедово езеро“. Самият император Николай I присъства на репетициите и показва на балерините как правилно да държат оръжие в прочутия „Стратегически танц“, въпреки че не одобрява „бандитската“ тематика и склонността към бунт.

Независимо че е един от най-дълго играните балети на XIX век, през XX век „Катарина“ потъва в забвение. Едва през 2007 г. е

поставен в Рим, а през 2021 г. – в Русия, където постановката на Сергей Бобров и Юлияна Малхасянц печели 10 номинации за най-престижната руска награда „Златната маска“.

Главният балетмайстор на Варненската опера Сергей Бобров прави грандиозна възстановка на този в много отношения необикновен балет. С мащабния спектакъл творбата се поставя за първи път на българска сцена. Участват внушителен брой балетисти – 60 танцьори в над 200 костюма разказват динамичната любовна история в постановката, която притежава всичко необходимо, за да се превърне в балетното събитие на годината.

Снимка: Държавна опера – Варна

ПРАВНА КОНСУЛТАЦИЯ

Тодор КАПИТАНОВ

Във всекидневието на всеки често възниква необходимостта от представяне на медицинско свидетелство по различни поводи – било то за училище, спортни дейности или ново работно място. Един от най-честите случаи, когато човек се сблъсква с това изискване, е при започване на нова работа. Мнозина от нас са се озовавали в ситуация, в която стоим на опашка при личния си лекар, за да получим медицинско свидетелство, нужно за новата ни работа.

Медицинско свидетелство за работа: кога и защо е необходимо

Необходимо ли е това свидетелство спрямо закона, или е просто изискване, наложено от отделни работодатели?

Представянето на медицинско свидетелство при започване на нова работа не е само формалност, а важно законово изискване, което цели да гарантира безопасността и ефективността на работната среда. Това свидетелство е от значение не само за здравето и безопасността на служителя, но и за работодателя, който носи отговорност за условията на труд. За да се избегнат неудобства и ненужни притеснения, е важно всеки работник да е запознат с тези законови изисквания и да ги приема като част от професионалния си живот.

Какво сочи законодателството в България по този въпрос?

На основание Кодекса на труда, всички работници и служители подлежат на задължителни предварителни и периодични медицински прегледи. Условията за извършване на предварителните и периодичните прегледи съобразно характера на работата, условията на труда и възрастта на работниците и служителите се определени в специална Наредба за задължителните предварителни и периодични медицински прегледи на работниците.

Спрямо наредбата на задължителен предварителен медицински преглед подлежат:

1. лицата, които постъпват на работа за първи път;

2. лицата, които преминават на друга работа в същото или в друго предприятие, която е свързана с вредни фактори и с риск от професионални увреждания;

3. лицата, прекратили трудовите си правоотношения за повече от три месеца.

Следователно лицето, започващо работа, трябва да представи карта за предварителен медицински преглед.

Важно е да знаем, че служебното изискване и предоставяне на досиетата между службите също е уредено в Наредбата за условията и реда за осъществяване дейността на службите по трудова медицина. Тя урежда, че здравните досиета на работещите се предават и приемат между службите по трудова медицина на хартиен и електронен носител по служебен път при промяна на местоработата на работещия и направено искане от службата, обслужваща съответното предприятие.

Предвид особеностите на националното законодателство и практики в държавите членки на ЕС е възможно да има установен различен ред за трудовомедицинско обслужване и здравно наблюдение на работещите в държавата членка, в която е протекъл предшестваният трудов стаж на работещия. При всички случаи ангажимент на службата по трудова медицина е да потърси по служебен път информация относно провежданото му медицинско наблюдение, която да включи в личното здравно досие.

Справка:

чл. 287, ал. 1 от Кодекса на труда

чл. 2, ал. 1 от Наредба № 3 от 28.02.1987 г.

чл. 17, ал. 1 от Наредба № 3 от 25.01.2008 г. за условията и реда за осъществяване дейността на службите по трудова медицина (обн., ДВ, бр. 14 от 12.02.2008 г.).

Хореограф-маестро-академик Евгений Вучков е ръководител на Танцова формация „Нова генерация“ към сдружение „Вдъхновени“ в Кюстендил и член на Управителния съвет на Съюза на организациите на любителското изкуство.

Животът му е обвързан с фолклора още от ранна възраст. Баща му Никола Вучков е ръководител на Държавен ансамбъл „Струма“.

След години на лутане в частния сектор, работата в чужбина и скъсване с фолклора заради кризата в културата, настъпила след идването на демокрацията, хореографът решава, че фолклорът е неговото истинско призвание. Окончателно се прибира в България и избира Кюстендил за създаването на самодеен детски състав, който 13 години по-късно е сред най-разпознаваемите любителски състави за танцово изкуство.

Неуморим и напълно отдаден на фолклорното изкуство и на децата, които палат у него неподозирана искра, Евгений Вучков в интервю за „Аз-буки“.

Симона НИКОЛОВА

Роден съм в Пловдив, с което искрено се гордея“, заявява хореографът Евгений Вучков. След VIII клас заминава за София да учи в Хореографското училище, а след това постъпва в казарма в Ансамбъла на Строителни войски с ръководител Кирил Харалампиев. Оттам кандидатства във Висшия музикално педагогически институт (в момента Академия за музикално, танцово и изобразително изкуство „Проф. Асен Диамандиев“ – Пловдив) при проф. Кирил Дженов и едновременно с това е солист в Държавен фолклорен ансамбъл „Тракия“. „Един от най-хубавите ансамбли в България и до ден-днешен“, както самият той го определя.

„Учителят ми проф. Дженов беше човекът, който ме изгради като хореограф и творец, а Кирил Харалампиев ме формира като танцьор – да мога да различавам стиловете на всяка фолклорна област“, разказва хореографът.

След като завършва, се завръща към корените си в Кюстендил, където става главен хореограф на Държавен ансамбъл „Струма“ под ръководството на баща си Никола Вучков. Окогато баща му се пенсионира, става и най-младият главен художествен ръководител на Ансамбъла.

Това продължава до идването на демокрацията, когато в България, по негови думи, се решава, че „фолклор и въобще култура не са нужни“. Много хора са съкратени, сред които попада и съставът на ансамбъл „Струма“. Настъпват тежки години за изкуството в България. Тогава и животът на Вучков поема в съвсем различна посока. Разказва, че дълги години се лута в частния сектор, за да може да изхрани семейството си, а за фолклор въобще не става и дума. Дори заминава да работи в чужбина. След време, връщайки се в България, хореографът решава, че фолклорът е най-важен за него и ще направи всичко възможно, за да се занимава с танцовото изкуство. „Това съм учил и най-важното – това е моето хоби и професия“, казва той.

Отказва се от работата с професионалисти и започва да работи с

За да получиш, трябва първо да дадеш нещо от себе си

Живее за любовта на децата, казва хореографът и ръководител на ТФ „Нова генерация“ в Кюстендил Евгений Вучков

Снимки: Личен архив

Евгений Вучков, хореограф

За 13 години Танцова формация „Нова генерация“ – Кюстендил, под ръководството на Евгений Вучков печели над 146 награди. Сред тях – балкански шампиони, първенци, лауреати, много първи места, Grand Prix „Златен Орфей“ и др.

Точно 10 години след създаването си „Нова генерация“ става балкански шампион. Именно тази цел си е поставил в самото начало ръководителят Евгений Вучков, знаейки, че успехът изисква време и много усилия, но неминуемо ще дойде.

10 поредни години печелят специални награди от международния детски фестивал „Млади таланти“ към Националния дворец на децата, София – творческа ваканция „Хайде да творим заедно“. Ходят на лагери заедно с деца от цялата страна, опознават се помежду си и създават приятелства. Именно там забравят за телефоните и се учат на живия контакт.

Формацията има и заснети над 100 клипа за телевизия FenFolkTV.

Самодейният състав, събиращ малки и големи, популяризира и съхранява българския фолклор, сплотява децата и обединява любовта им към българския народен танц и техния ръководител.

деца. Посвещава се на мисията да запали у тях любовта към фолклора. Но не подозира, че те ще запалят у него нова страст и искрица, която никога няма да угасне – чистата детска любов. Вече 13 години се занимава с деца, с учениците му са като едно голямо семейство. „Какво повече от това мога да искам?

Щастлив човек съм. За 13 години 146 награди – балкански шампиони, първенци, лауреати. Само мога да се гордея с тези деца“, разказва той.

Освен ръководител на танцовата формация Евгений Вучков е и член на Управителния съвет на Съюза на организациите на любителското изкуство от учре-

дяването му преди две години.

„Стартирахме заради кризата, причинена от ковид. В България има над 2,5 милиона души, занимаващи се с любителско изкуство. Когато започна пандемията, единствено хората на изкуството бяха пренебрегнати. Всички други професионални сектори продължаваха да работят под някаква форма, само ние бяхме напълно затворени. Затова се събрахме колеги, които се занимаваме с любителско изкуство, и учредихме движение, което да спомага колективите в България да не спират дейността си – споделя хореографът. – По време на пандемията от нашия съюз единствено застанахме пред Министерството на образованието и науката, пред Министерския съвет и пред Министерството на здравеопазването и бихме тъпани. Стачкувахме само половин ден и бяхме приети и от министъра на здравеопазването, и от министъра на културата едновременно. Точно след три дни вратите се отвориха за всички, свързани с изкуство.“

Традицията продължава и след пандемията. От организацията се срещат с всеки нов министър и разговарят за подпомагане сферата на любителското изкуство. „Подкрепа от държавата получаваме само когато я потърсим – разказва Вучков. – Както се казва, когато едно бебе плаче, тогава му се обръща и внимание. И ние на този принцип – отиваме, говорим и така се получава нещата.“

Освен това Съюзът на организациите на любителското изкуство дава парични награди на всеки, който е спечелил конкурс, плаща и семестриални такси на студенти. „Не е огромна помощ, но все пак сме единствените, които го правят. Мислим за бъдещето, защото, когато си отидем, кой ще се занимава? В момента младите хора не искат да се занимават, искат пари. Но за да получиш, трябва първо да дадеш нещо от себе си – това е мотото ми. Правим всичко възможно любителското изкуство да върви напред“, споделя още той.

„Пари от кметствата и районите много трудно се отпускат, а един костюм струва 500 – 800 лв. – обяснява хореографът. – 50 деца, умножено по 800, кой би могъл да си го позволи в тази сфера? Затова чрез

читалищата започнахме да правим проекти и в момента по проект имаме ушити 30 нови костюма за децата.“

Всички тези дейности и отдадеността му към изкуството не остават незабелязани. През февруари тази година Евгений Вучков получава награда за цялостно творчество от Съюза на организациите на любителското изкуство, връчена му от вицепрезидента на България.

Относно работата с деца и различията в поколенията хореографът споделя, че в началото е подхождал към всички възрасти еднакво, което е грешка, допускана и от други негови колеги. „Сега ги делим на три поколения – до VII клас са едно поколение, до XII клас – друго, а студентите са съвсем различни. Изискванията към всяка група са коренно различни и именно на това ме научиха тези 13 години – казва Вучков. – В началото, докато свикна, отношението ми беше еднакво към всички, но не може да бъде така. Особено с деца в детската градина, към тях се изискват изключително много внимание и грижа. По-трудно ми е с малките, но пък работата се отплаща и резултатите са факт. Дори на последния конкурс именно те направиха фурор.“

Преди фестивал или важен конкурс хореографът разказва, че мобилизацията е изключително голяма. Когато се налага, децата се събират за репетиции дори всеки ден, защото знаят какво предстои, и се отнасят с отговорност. „Нова генерация“ е сред малкото състави за любителско изкуство в България, които имат програма час и половина без прекъсване от всички фолклорни области. Всяка година имат нов репертоар. „Има състави, които не го сменят по 10 – 20 години. При нас се играе непрекъснато нещо ново. Работим с професионални композитори, които пишат за професионални държавни ансамбли“, гордее се хореографът.

Освен това съставът, ръководен от Вучков, всяка година организира годишен концерт в общинския театър на Кюстендил. „Подготовката за следващия концерт започва веднага след като мине тазгодишният. Винаги има по два-три нови танца с нови костюми за всяка група, така че да има най-хубавото от старото и нещо ново, с което да зарадваме публиката. За Кюстендил годишният концерт е един малък празник“, разказва той.

Относно бъдещите си намерения и цели за състава, ръководителят споделя, че иска да минат на друго ниво – да получават повече покани за концерти, а не да участват в конкурси. „Наградите вече не ме интересуват. По-важно ми е, че ни канят на концерти. Хората вече ни търсят като професионален ансамбъл. Достатъчно награди имаме, нямам какво повече да доказвам колко могат тези деца. Искам да излизаме на концерти и в чужбина, за да се види какво богатство крие нашата страна. Ще правя каквото мога в тази посока и никога не бих се отказал да бъда хореограф. Много е по-хубаво, отколкото работата с професионалисти“, завършва той.

От „Нова генерация“ всяка година представят концерт в Общинския театър на Кюстендил, като подготовката започва веднага след отминалия и винаги включва нови танци и костюми

АБОНАМЕНТ 2024

Днес в броя

ОКСР представя в България добрите си резултати за социално-екологичните умения на децата

Ред. Елена Вилма – споделя за своята работа в ОКСР

Ред. Елена Вилма – споделя за своята работа в ОКСР

Ред. Елена Вилма – споделя за своята работа в ОКСР

АЗ-БУКИ

НАЦИОНАЛЕН СЪЛЪВНИК ЗА СЪВЪРШАВАНЕ И НАУКА

Най-големите преподаватели бързо учат чрез цифрови технологии

Държавата ще плаща обучение в топ университет

Физикоспорт на Национална програма „Фонд Стабилитет“ ще подготви дребен за треговска работа в България

Държавата ще плаща обучение в топ университет

Физикоспорт на Национална програма „Фонд Стабилитет“ ще подготви дребен за треговска работа в България

Изданията на „Аз-буки“	Цена за година	Цена за година онлайн
Български език и литература	45 лв.	40 лв.
История	45 лв.	40 лв.
Математика и информатика	45 лв.	40 лв.
Педагогика	99 лв.	89 лв.
Професионално образование	60 лв.	54 лв.
Стратегии на образователната и научната политика	63 лв.	57 лв.
Философия	36 лв.	32 лв.
Обучение по природни науки и върхови технологии	63 лв.	57 лв.
Чуждоезиково обучение	45 лв.	40 лв.
Вестник „Аз-буки“	99 лв.	89 лв.

**Абонирайте се
В РЕДАКЦИЯТА
с отстъпка**

5% от цената – при **ТРИ** и повече издания

10% от цената – при **ПЕТ** и повече издания

15% от цената – за **ПЪЛЕН** комплект от изданията

Контакти: София 1113,
бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5,
тел.: 0700 18466;
azbuki@mon.bg

www.azbuki.bg

В моето **училище** **АЗ-БУКИ** е най-хубаво

IX НАЦИОНАЛЕН ФОТО КОНКУРС

Снимката участва в VIII издание на Фотоконкурса.
Автор: Зорница Стоева, ОУ „Антон Страшимиров“ – Бургас

Национално издателство „Аз-буки“ очаква творбите за IX издание на Националния фотоконкурс „В моето училище е най-хубаво“

В конкурса могат да участват ученици от I до XII клас, които представят във фотоси училищния живот.

Авторски творби се приемат до 30 ноември 2024 г. на адрес konkurs@azbuki.bg – „За Фотоконкурса“.

Участието е без такса.

Подробните правила за участие са публикувани на www.azbuki.bg.

Победителите ще бъдат обявени през декември 2024 г.

Най-добрите 13 фотографии ще бъдат включени в специален календар за 2025 г.

Ученическите творби ще бъдат публикувани в изданията на „Аз-буки“.

Изпратените снимки се оценяват от авторитетно жури с членове:

Олег Попов – единственият българин, част от мениджърския екип на агенция „Ройтерс“;

Николай Дойчинов – фотожурналист със световна кариера и опит в агенция „Франс прес“, „Ню Йорк таймс“, „Шпигел“, „Либерасион“, „Вашингтон пост“;

Делян Марков – професионален фотограф и преподавател в Нов български университет;

инж. Цветанка Апостолова – директор на Националната професионална гимназия по полиграфия и фотография в София.

Мравките учат по-бързо с кофеин

Мравките, които приемат кофеин, могат да открият сладки награди 30% по-бързо, съобщава от New Scientist.

За да видят как аржентинските мравки (*Linepithema humile*) реагират на кофеина, изследователите създават арена с размерите на лист А4. След това поставят върху хартията капка захарен разтвор, която мравката трябва да намери. Някои разтвори не съдържат кофеин, а други са с ниско, умерено или високо съдържание, но всички са поставени на едно и също място.

„Направихме измервания на техните траектории и колко бързо намират източника на храна, за да преценим дали кофеинът действително подобрява интуицията им“, казва Енрике Галанте от Университета в Регенсбург, Германия.

На 142 мравки, участвали в изследването, са дадени по четири опита. Мравките, които са получавали ниски или умерени дози кофеин, са поемали по-пряк път към лакомството при всеки опит, което показва, че те успешно са запомнили местоположението на наградата. Мравките, които не са приемали кофеин, са поемали по обиколни пътища, които

не са се подобрявали с течение на времето. Галанте подчертава, че не става въпрос за това мравките да се движат по-бързо, а по-ефективно – кофеинът не е повлиял на темпото на мравките, но е намалил завоите до достигане на целта. Изследователите обаче установили, че повече кофеин невинаги е по-добре. Мравките, които са изпили най-ниската доза са подобрили времето си за търсене с 28%. Мравките, които са получили умерена доза, са били още по-умели, като са

намалили времето за търсене с 38%. Но най-високата доза се оказала фатална.

Тъй като аржентинските мравки са широко разпространен вид, Галанте казва, че работата може да послужи като основа за усилията за борба с тях. В момента екипът му тества примамки с кофеин с надеждата, че ще повиши способността на мравките да научат местоположението на примамката, и ще помогне за контролиране на броя им, без да се използва отрова.

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
№ 1, 2012 г. и юни 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
№ 1, 2012 г. и юни 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
№ 1, 2012 г. и юни 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА**

Българско научно-методическо списание
№ 1, 2012 г. и юни 1

**ОБУЧЕНИЕ
ПО ПРИРОДНИ НАУКИ
И ВЪРХОВИ ТЕХНОЛОГИИ**

№ 1, 2012 г. и юни 1, 2021

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
№ 1, 2012 г. и юни 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научно-методическо списание
№ 1, 2012 г. и юни 1

ФИЛОСОФИЯ

Българско научно-методическо списание
№ 1, 2012 г. и юни 1

**ЧУЖДЕЗИКОВО
ОБУЧЕНИЕ**

Научно-методическо списание
№ 1, 2012 г. и юни 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

23 6 – 12 юни 2024 г.

Сигурността в съвременното общество

*Откъс от „Юридическото образование
като фактор за обществена сигурност“*

Проф. д.н. Мария Нейкова

Бургаски свободен университет

I. Актуалност

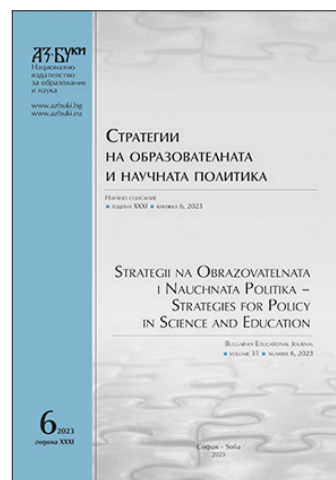
Обществената сигурност в съвременното общество има много и различни измерения. Понятието „обществена сигурност“ обхваща вътрешната и външната сигурност на една държава, като накръняването на функционирането на институциите, смущенията в обществените отношения и правовия ред могат да засегнат обществената сигурност. Образователната система, и особено системата на висшето образование е пряко свързана с осигуряване на сигурност и стабилност в обществото.

Въпреки различните национални идентичности, правни системи и традиции във всяка държава и в различните общества върховенството на закона е утвърден принцип с ясно определен основен смисъл. Всички публични органи на власт винаги следва да действат в рамките на ограниченията, определени със закон, в съответствие с ценностите на демокрацията и основните права и под контрола на независима и безпристрастна съдебна власт. В тази връзка, може да се определи, че сигурността е неразривно свързана със законността.

II. Образованието, като елемент от системата на обществена сигурност

Като елемент от системата на обществена сигурност, е необходимо да се обърне специално внимание на образованието и на образователната дейност във всяко демократично общество, а в частност и на висшето образование. Образователната и обучителната дейност са основен съставен елемент, подпомагащ развитието на образователната система, като едновременно с това са и ключов фактор за възпитанието, поддържането и развитието на национални-

Заглавието е на редакцията

www.strategies.azbuki.bg

*Списанието се реферира
и индексира в Web of Science;
The Philosopher's Index*

Главен редактор

Чл.-кор. проф. д.т.н.
Христо Белоев

E-mail: hbeloev@uni-ruse.bg

Редактор

Д-р Албена Симова
0889 88 21 83

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: strategies@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Стратегии
на образователната
и научната политика“,
кн. 6/2023:**

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И ПАРАДИГМИ

Умението за работа с научни документи като възможност за академичен растеж / Яна Р. Донева, Вяра П. Ангелова

including other activities, than female boarding school teachers ($\chi^2 = 12.820$; $df=1$; $p=0.00$). The results of the research (Milanović & Stevanović 2020) show that the students estimate that the sections are the most dominant aspect of the organization of leisure time and the students suggest that teachers should be more interested and dedicated to the section. Therefore, teachers and students should use the potential of the boarding school purposefully, because they have leisure time in front of them that they can fill with good will, original ideas and joint participation.

Cooperation of boarding school teachers with the local community

In the direction of success and enrichment of the aspect of leisure time, cooperation with the local community is an important factor. „The local community is a dynamic category whose basic elements are in constant interaction. In addition to the school, a large number of different social groups, organizations and institutions participate in the life of the local community, such as: local government institutions, social and private enterprises, medical and social protection institutions, cultural institutions, various social organizations, non-governmental organizations, the media, religious institutions, informal groups of citizens, etc.“ (Pavlović 2002, p. 177). Therefore, the spectrum is institutions and institutions within the local community with which teachers can establish and maintain cooperation in the direction of improving leisure time. Therefore, the question that was asked to the boarding school teachers was to indicate whether they cooperate with the local community when organizing and implementing leisure time. The obtained findings show that 73.4% of boarding school teachers answered that when organizing and implementing leisure time, including the implementation of sections, they cooperate with the local community, while 26.6% stated that they do not cooperate with the local community. Those who cooperate with the local community describe that the cooperation is reflected in buying and/or getting tickets for theater performances, movies in cinemas, visiting institutions, cooperation with the school of acting, ballet and folkloric societies, cooperation with other schools, visiting events that take place, and they are useful for students. Also, one group of teachers cites cooperation with the Red Cross and the local center for social work, where they occasionally hold forums and lectures on certain educational topics. They also mention cooperation with doctors who have so far held lectures on topics related to narcotics, addiction and youth sexuality. These types of cooperation are an extremely good example of how, in practice, cooperation with the local community should be nurtured and its potential used in educational work. Those teachers who answered that they do not cooperate state that they do not have time, that they contact certain institutions, but that they are not always willing to cooperate, as well as that they do not have the support of their colleagues to initiate and establish this type of cooperation.

How do you describe cooperation with colleagues in the aspect of improving leisure activities?

From collaboration with colleagues, teachers can find inspiration and ideas for different activities. Together they can consider ideas and try to put them into practice. Colleagues can also be good critics in order to consider and supplement the activity proposal with their own ideas and/or give an opinion on certain contents in their leisure time. Therefore, teachers stated how they describe cooperation with colleagues in the aspect of improving leisure activities. Some of the answers are as follows:

„Cooperation is good. The atmosphere is great in the home“.

„The team is colorful. We mostly agree“.

98% of my colleagues do not accept my proposals. It is very difficult to work with people where you know in advance that you will encounter a negative comment“.

„The director is a wonderful woman. She pays a lot of attention to well-planned free time with students. Always supports good ideas and student engagement“.

„I work with older colleagues who are not very interested. They don't want to get involved. There is a lot of jealousy when I do something new with the students“.

„I have good communication with my colleagues when we need to organize an activity“.

„I just started working and I see that the students look forward to every new game I introduce. Some colleagues support me, while others do not accept my ideas and games“.

„All of them are somehow competitively determined. When the time comes for Domijada, I have the feeling that it is more important to my colleagues who will win which place than to the students. They don't look at the event from the side of socializing, they only talk about victories and awards“.

„I am the person who leads discussions, organizes visits, and runs the program of all the events that take place in the home.“ I have a few colleagues that I can rely on and who are always there to help, while others are always looking for objections and weaknesses in all these activities“.

„Cooperation with male and female colleagues is superficial. They are disinterested“.

„Cooperation is bad and interpersonal relations are bad. I don't like the collective“.

„Sometimes cooperation is good, sometimes not. I think it depends on the proposal and the col-

Университетите генерират задълбочени знания и умения, които помагат на обществото да прави нововъведения, за да се справя с предизвикателствата, пред които е изправено. Те предоставят на хората умения на високо равнище, като им позволяват да стимулират своето професионално, социално и личностно развитие.

Сред основните приоритети във висшето образование и по-конкретно в квалификационната дейност и допълнителното обучение, както и в продължаващото образование, е гарантирането на висока степен на ефективност при обучението и висока практическа насоченост.

III. Предизвикателствата пред юридическото образование в България

Началото на юридическото образование в България се свързва със създаването на Юридическия факултет на Висшето училище в София през 1892 г., като през годините и до днес обучението в юридическите факултети в страната е пример за висок академичен стандарт.

Специалността „Право“, като специалност от регулираните професии и предвид отговорността на юриста с оглед на ролята му да способства и съблюдава върховенството на закона, е натоварена с очаквания да отговаря на високи изисквания.

Подготовката на кадри, които да се реализират успешно в юридическата професия, е пряко свързана с реформа в юридическото образование, която несъмнено е важна част от цялостната реформа на съдебната власт в България.

Необходимо е усъвършенстване на учебните програми на база основна теоретико-фундаментална подготовка и подготовка с практическа насоченост.

В контекста на повишаване квалификацията на кадрите, както в национален план, така и в международен аспект съществуват редица механизми, които подпомагат разработването и внедряването на съвместни програми в сътрудничество между обучаващи институции. На наднационално ниво, в рамките на Европейския съюз, още с Договора от Лисабон се предоставя възможност за подпомагане на съдебното сътрудничество по гражданскоправни и наказателноправни въпроси чрез обучение на магистрати и съдебни служители. Съдебното обучение в областта на правото в рамките на ЕС подпомага правилното и еднакво прилагане на правото и изгражда взаимно доверие, взаимопомощ и съдействие при реализиране на трансгранични съдебни производства. По този начин се подпомага развитието на пространство на правосъдие, законност и обществена сигурност.

В рамките на отделните системи на висшето образование, като основни цели и приоритети следва да бъде заложено:

- по-тясно и задълбочено сътрудничество между висшите училища;
- висшите училища, в рамките на национални, регионални и международни програми, да имат възможност за реализиране на образователни и обучителни дейности, научни изследвания и иновативни разработки, с фокус към обществената полза и сигурност.

Висшите училища в България, като част от Единното европейско образователно пространство, следва да има възможност пълноценно да използват възможностите за развитие, сътрудничество и взаимодействие в образователната и научноизследователската дейност.

В областта на висшето юридическо образование от съществена важност е реализирането на задълбочено обсъждане и анализ на проблемите, свързани с необходимостта от промени в юридическото образование. Водещ акцент следва да бъде поставен върху въпросите за приема на студентите в специалността „Право“, актуалността на обучителните програми, подхода към разпределение на хорариума при учебните дисциплини, както и начините за оценяване знанията и уменията на студентите, придобити в хода на обучение.

С оглед предоставяне на възможност за повишаване практическата насоченост на обучението, е необходимо да се изостави установеният подход на разпределяне на материята на лекции и упражнения, като се премине към интерактивни способности, тясно обвързан с практическите проблеми подход към проблематиката – поставяне на миниказуси, обсъждане на сложни хипотези и т.н. По този начин ще се избегне ненужно механично повтаряне на материята. Материята ще се преподава на по-дълбоко ниво и по този начин на отделните проблеми ще бъде посветено повече време.

Видна е необходимостта от промени в обучението по право на ЕС и правна защита по Европейската конвенция за правата на човека, което следва да бъде „хоризонтално“ – т.е. по всяка от преподаваните дисциплини да се разглеждат и съответните аспекти на ПЕС и ЕКПЧ (например в часовете по данъчно право да се разглеждат съответните аспекти, регламентиращи данъчното законодателство и политика на ЕС, по семейно право – съответните аспекти на правото на неприкосновеност на личния и семейния живот, и др.п.).

В тази връзка е необходимо да се обмисли програма за научно-професионално развитие и усъвършенстване и на преподавателите, която да бъде дългосрочна и да отчита спецификата на всяко висше учебно заведение.

Европейската стратегия за университетите, която има за цел да подкрепи и да даде възможност на всички университети в Европа да се адаптират към променящите се условия, има възможност да допринесе за устойчивост, като предлага набор от важни действия в подкрепа на университетите в Европа за постигането на четири цели:

- укрепване на европейското измерение на висшето образование и научните изследвания;
- консолидиране на университетите като „фарове“ на нашия европейски начин на живот с подкрепящи действия, насочени към академичните и научноизследователските кариери, качеството и целесъобразността с цел ориентирани към бъдещето умения, многообразието, приобщаването, демократичните практики, основните права и академичните ценности;
- предоставяне на възможности на университетите като ключови участници в промяната в двойния екологичен и цифров преход;
- укрепване на университетите като фактори за глобалната роля и водачество на ЕС.

Водещата е ролята на университетите, включително и на юридическите факултети във връзка с формирането на нравствени качества. В тази насока е от важно значение да се въведат промени в юридическото образование, като следва да бъде преодоляно формалното изучаване на правна етика без конкретна връзка с поведението на всеки един от формиращите се юристи. Към момента на този аспект от упражняването на юридическата професия не се обръща достатъчно внимание.

Необходимо е включването на дисциплината „Юридическа етика“, която да обезпечи познаването на правилата на професионалната етика, кодексите за етично поведение, отговорността при упражняването на юридическата професия.

Националното, както и европейското измерение във висшето образование и научните изследвания в следващите години ще бъдат стимулирани с водещи инициативи. В стратегическата програма за периода 2019 – 2024 г., приета от Европейския съвет, се подчертава, че държавите членки „трябва да увеличат инвестициите в човешките умения и образование“.

Пълния текст четете в „Стратегии на образователната и научната политика“, кн. 6, 2023 г.

Традиционни и интерактивни методи на обучение

Откъс от „Открит урок по програма
„Иновации в действие“ –
тема „Олимпийски игри и спортове“

Екатерина Ивкова

Втора английска езикова гимназия
„Томас Джеферсън“ – София

I. Тема на урока: Олимпийски игри и спортове

II. Вид на урока: за нови знания

III. Продължителност на урока: 60 – 70 минути

IV. Цели на урока:

1. Образователни – знания за:

- 1.1. древния произход на Олимпийските игри и първите олимпийски спортове;
- 1.2. най-популярните съвременни олимпийски спортове;
- 1.3. нова лексика, свързана със спортове и места за тяхното практикуване, спортни пособия, олимпийски игри, участници и терени за практикуване на спорт.

2. Развиващи – умения за:

- 2.1. слушане и четене с разбиране на информация на чужд език;
- 2.2. работа в екип;
- 2.3. подбор на информация в зададени ресурси;
- 2.4. организиране на информация;
- 2.5. представяне на информация и говорене пред публика;

V. Методи на обучение

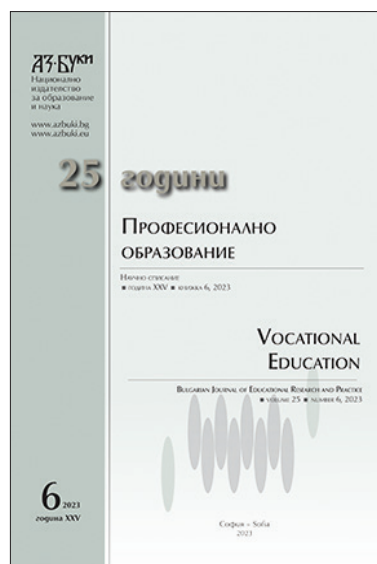
Традиционни – кратка презентация с беседа.

Интерактивни – работа по групи, проектна работа.

Принципи на обучение:

- Нагледност
- Научност

Заглавието е на редакцията

www.vocedu@azbuki.bg

Списанието е представено в ERIH
PLUS; CEEOL; EBSCOhost; Google
Scholar; Primo; ExLibris

Главен редактор

Проф. д-р Тоня Георгиева
E-mail: tonia@au-plovdiv.bg

Редактор

Николай Кънчев
0888 81 56 45

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: vocedu@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Професионално
образование“,
кн. 6/2023:**

УЧИЛИЩЕ ЗА УЧИТЕЛИ

Приложение на електронните образователни ресурси в интердисциплинарните STEM уроци / *Емилия Лазарова, Веселина Иванова, Ирина Костадинова, Анета Кинева, Георги Йорданов*

Ученическото самоуправление за развитие на училищната общност и формиране на ценности / *Маргарита Игнатова*

Има ли място „Новото изкуство“ в класните стаи? Алтернатива ли е моделът 1:1 / *Георги Йорданов*

Въздействие на Covid-19 пандемията върху физическото състояние на децата / *Огнян И. Комитов*

Извънкласната дейност в подкрепа на интересите и талантите на учениците / *Таня Божилова*

Открит урок по програма „Иновации в действие“ – тема „Олимпийски игри и спортове“ / *Екатерина Ивкова*

Развитие на компетентности и умения чрез медийната грамотност в часовете по история / *Надежда Алексиева*

Формиране на географска компетентност за устойчиво развитие чрез проектна дейност / *Мариана Бошнакова*

- Достъпност
- Системност и последователност
- Трайност на знанията.

VII. Компетентности като очаквани резултати

Учениците разбират основната информация от изгледан видеоматериал и по него отговарят правилно на въпроси с множествен избор.

Учениците могат да открият, извлекат и подредят съществената информация, засягаща различни спортове и участниците в тях, както и да употребяват нова лексика за спортни пособия и терени за спорт.

Учениците могат да направят кратка презентация за конкретен спорт.

Учениците могат да демонстрират презентационни умения и говорят с произношение и интонация, ненарушаваща разбирането.

VIII. Предварителна подготовка

- Разделяне на учениците на седем групи по четирима и организиране на учебната среда за часа.
- Кратко видео на тема “The Ancient Origins of the Olympics”.
- „Гугъл“ формуляр с изготвени въпроси по видеото – Google Forms.
- Подготвени въпроси за кратка беседа по видеото.
- Кратка презентация за съвременните олимпийски игри.
- Изготвяне на плакат с изображения за десетте най-популярни олимпийски спорта – Google Drawings.
- Изготвяне на шаблон за презентация за конкретен спорт – Google Slides.
- Откриване на ресурси и създаване на списък за седем конкретни спорта – за всяка група ученици по един спорт от десетте най-популярни.
- Изготвяне на кръстословица в платформата BookWidgets с основни термини и пособия за седемте спорта.

IX. Ход на урока

Актуализация на знания и преход към нов урок (времметраене: 5 – 10 минути)

1.1. Дейности на учителя:

Учителят задава следните въпроси:

- What sports do you like practising or watching? (Какви спортове обичате да практикувате или гледате?)
- Do you have favourite sportsmen/sportswomen? Who is he/she? (Имате ли любим спортист/спортистка? Кой/коя е той/тя?)
- Why do you like them? (Защо го/я харесвате?)
- What are the biggest and most important events where competitors can show their talent and achievements? (Кои са най-големите и най-важни форуми, на които състезателите могат да покажат таланта и постиженията си?)
- What do you know about the origins of the Olympic games? (Какво знаете за произхода на Олимпийските игри?)
- След попълване на формуляра от учениците учителят може да прехвърли информацията в „Гугъл“ таблици за по-голяма прегледност и по-лесно отчитане на резултатите.

1.2. Дейности на учениците

- Отговарят на поставените въпроси устно.
- Гледат видеоматериала “The ancient origins of the Olympics” („Древният произход на Олимпийските игри“).
- Отговарят на поставените по видеото въпроси в „Гугъл“ формуляри.

2. Въвеждане на новата тема (времетраене: 7 – 8 минути)

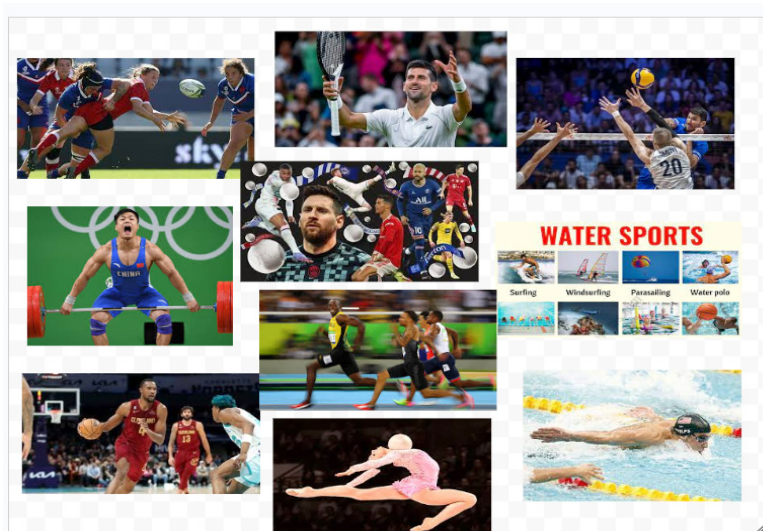
2.1. Дейности на учителя

2.1.1. Учителят задава следните въпроси и записва на дъската подредбата на спортовете според учениците.

- Which do you think are the most popular Olympic sports? (Кои мислите, че са най-популярните олимпийски спортове?)
- Can you number them from 1 to 10? (1 being the most popular and 10 – the least popular) (Можете ли да ги подредите от 1 до 10, като 1 означава най-популярен спорт, а 10 – най-малко популярен спорт?)

2.1.2. Учителят показва на учениците плаката, илюстриращ десетте най-популярни олимпийски спорта и коригира подредбата на учениците, където е необходимо.

Възможна дискусия, ако възникнат въпроси или желание за изказване от страна на учениците.

2.3. Дейности на учениците

- Учениците отговарят писмено на зададените въпроси в рамките на 1 – 2 минути.

3. Въвеждане на втората част от новата тема заедно със задачите за учениците (времетраене: 20 минути)

3.1. Дейности на учителя

- Учителят изпраща като задание на учениците в Google Classroom предварително подготвените материали и шаблон на презентацията, която всяка група трябва да направиб.
- Учителят подпомага учениците по време на изпълнението на задачата в случай на възникнали трудности или въпроси.

3.2. Дейности на учениците

- Учениците са запознават с предоставените материали и всеки ученик от групата работи самостоятелно по своя слайд в презентацията.

4. Представяне на презентациите по групи (времетраене: около 2 – 3 минути на група)

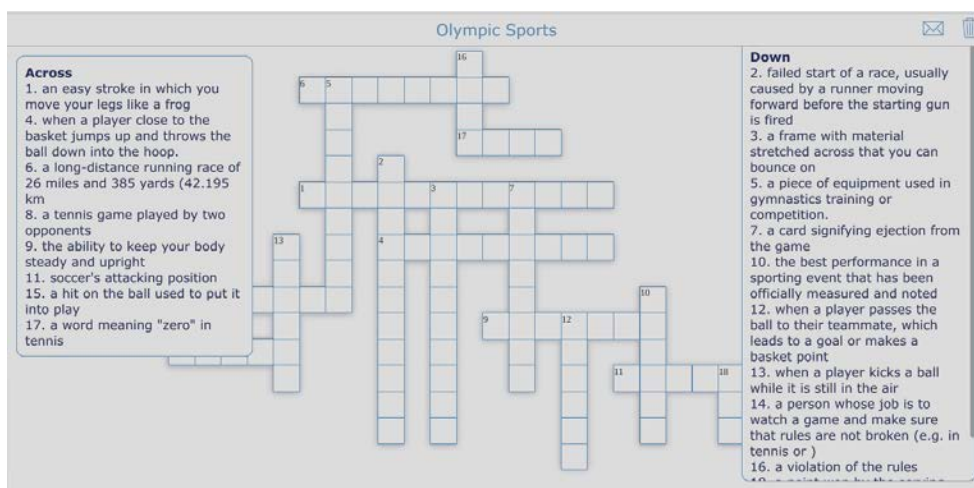
4.1. Дейности на учителя

- Учителят внимателно изслушва презентациите и си отбелязва забележки по представянето на учениците, ако има такива. Прави заключителни коментари след всяка представена група.

5. Решаване на кръстословица в BookWidgets. Обобщение на наученото в часа.

5.1. Дейности на учителя

- Учителят публикува кръстословицата като задание в Google Classroom. Тъй като платформата BookWidgets е напълно съвместима с Google Workspace for Education, учениците нямат никакви затруднения при отварянето и попълването на кръстословицата.
- Учителят задава въпроси, които целят да проверят доколко новата лексика е усвоена.
- Учителят прави кратък коментар относно степента на постигнатост на целите за урока.

- Учителят оценява активността на учениците и задава домашна работа.

5.2. Дейности на учениците

- Учениците попълват кръстословицата самостоятелно и я предават като изпълнено задание.
- Възможно е, при желание от страна на ученик/ученичка от класа, той/тя да сподели екрана на устройството си на електронната дъска и да попълва кръстословицата пред всички.

Х. Заключение

Целта на тази статия беше да представи интерактивен урок, съчетаващ традиционни и нови методи. Използваните „Гугъл“ инструменти в конкретния час са малка част от всички, които ние, учителите, имаме на разположение, за да направим преподаването по-разнообразно и ученето по-приятно и увличащо за учениците. Същевременно нашата работа постига целите си и учениците упражняват и усъвършенстват както четирите основни езикови, така и своите технически умения.

Пълния текст четете в „Професионално образование“, кн. 6, 2023 г.

Развлекателни дейности в интерната

*Откъс от „The Paradigm of Education through Leisure
Activities in the Boarding School: Teacher's Viewpoints“*

Assist. Prof. Nedeljko Milanović

University of Kragujevac (Serbia)

Introduction

As individuals of the time, filled with a lot of content, we very often do not look at the segment of leisure time through the prism of importance, significance and special dedication. Many factors contribute to this behavior, because in times of anxiety and striving to satisfy (the) most basic needs, we usually forget who we are, what we strive for, what we love and/or want, are we satisfied with what we are doing, what would we change? Many questions arise before the individual of the postmodern world. In these matters, we mostly (un)consciously use the time that belongs only to us unconstructively. Tired of time filled with obligations, leisure time, more and more often, becomes a space that we fill with a passive rest from the abundance of obligations that we have to fulfill for the sake of functioning and survival. Where is the time for yourself? Where is the time for ourselves? Do we want it and/or other factors shape this situation? Do we know what activities we like and recognize in order to create time that remains only for ourselves? These questions remind us that we often forget and take for granted the aspect of leisure time. As the focus of this research was placed on education through leisure activities in the boarding school, it is clear to us that it is about the institutional aspect of leisure time and the life of students in a collective. Boarding schools significantly influence the process of socialization of students, because they live in such an environment where it is impossible not to establish and build social relationships (Vidaković 2018). Therefore, this way of life implies functioning in smaller and larger groups, where each educational group has its own leader – a teacher. An important feature is lifelong learning and education of pedagogical workers, which researchers pay attention to (Coolahan 2002; Horvat & Lapat 2012; Aleandri & Refrigeri 2014). Also, for the purpose of successful educational practice, teachers are more and more often referred to as reflective practitioners. „A reflexive practitioner is an active individual who explores the possibility of solving

Заглавието е на редакцията

www.pedagogy.azbuki.bg

*Списание се реферира
и индексира в Web of Science*

Главен редактор

Проф. д-р Румяна Пейчева-
Форсайт

E-mail: r.peytcheva@fp.uni-sofia.bg

Редактор

Любомира Христова
0889 22 12 15

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: pedagogy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Педагогика“, кн. 1/2024:

КЪМ ЧИТАТЕЛЯ

ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКОТО
ОБРАЗОВАНИЕ

„Второто“ българско училище.
Генезисът / Пенка Цонева, Бистра
Мизова

Политическа педагогика на
Стефан Стамболов – 170 години
от рождението на Стефан Ни-
колов Стамболов (31.01.1854 –
6.07.1895) / Йордан Колев

Учителски институт в Бургас
– дългогодишна ползотворна тра-
диция / Маргарита Терзиева

**ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ
ПРОНИКНОВЕНИЯ**

Решаване на проблеми по математика – същност, модели, стратегии и възможности за реализиране в обучението на 9 – 10-годишни ученици / Любка Алексиева, Лиля Стоилова

Emancipatory Education and Development of Alternative Educational Practices / Luka Nikolić, Aleksandar Tadić

Модел за прилагане на методологията Интегрирано учене на съдържание и език (CLIL) при преподаване на химия на английски език в българското средно училище / Ирина Андонова, Елена Бояджиева

The Paradigm of Education through Leisure Activities in the Boarding School: Teacher's Viewpoints / Nedeljko Milanović

Innovative practices in teachers' and students' trainings / Ivelina Velcheva, Deyana Peykova

**ДОКТОРАНТСКИ
ИЗСЛЕДВАНИЯ**

Възможности за прилагане на математическо моделиране и съвместно преподаване в STEM урок по биология и здравно образование (VII клас) / Калина Иванова

problems in practice and is characterized by a reflexive openness that occurs in situations when we are willing to question our own opinion. All of this leads us to the conclusion that educational practice, regardless of how convincing and well-conceived it is, is constantly subject to review and improvement“ (Maksimović 2017, p. 17). Considering the modern tasks to which teachers in the boarding school should respond, the role and importance of teachers is extremely important, both in other pedagogical segments and in the pedagogical segment of leisure time (Ješić 2008; Milanović 2020; Milanović & Stevanović 2020). The authors believe that teachers should work on improving their own skills needed to lead sections and introduce other content in their leisure time, upgrade their competencies, cooperate with colleagues and the local community in this sphere. Since leisure time in everyday life is often viewed from a certain distance, this work will try to consider the aspect of leisure time within an educational institution and present the views of teachers on the paradigm of education through leisure activities.

Methodological research

The aim of this research is to consider and observe the views of boarding school teachers towards the paradigm of education through leisure activities in boarding school. The following research tasks were formulated: to examine the opinions of boarding school teachers about education through leisure activities in the boarding school and their competences in this sphere; to examine whether, from the teachers' perspective, higher education institutions that train pedagogical staff, if they do not have them, should have a compulsory subject Pedagogy of leisure time and/or some other teaching subject that deals with the same topic; to examine which sections the teachers lead in the boarding school; investigate whether boarding school teachers have the competencies to lead those sections; examine whether teachers cooperate with the local community for the purpose of better organization of students' leisure time; to examine how teachers evaluate cooperation with colleagues in the direction of improving leisure time. A descriptive method and surveying and scaling techniques were applied. By using the literature in this field, an instrument was created - a survey questionnaire with an assessment scale. The research is of an empirical character. The data were processed in the statistical package SPSS 21. The sample consists of 64 boarding school teachers, 43 (67.2%) female and 21 (32.8%) male. Teachers with up to nine years of experience participated, 18.8%; from ten to nineteen years of service 57.8%; twenty and more than twenty years of service 23.4%.

Research results

The opinions of boarding school teachers about education through leisure activities in the boarding school and their competences in this sphere.

On the Likert-type rating scale, teachers expressed their opinions and offered statements about the educational dimension of leisure activities. Mostly, a large number of teachers agree with the statement that leisure activities can contribute to the education of students, building their individuality and critical outlook ($M=4.70$). The concept of leisure activities should have an educational effect and can be directly and/or indirectly aimed at students' critical thinking, while it is necessary to cover vari-

ous social topics that can encourage students to think. Teachers also highly evaluate the claim described that students strengthen social relationships within groups through well-prepared leisure activities. A slightly smaller, but definitely positively oriented, mean value was calculated for the statement that points out that leisure activities at boarding school can help in the aspect of students' professional orientation ($M=4.34$). Therefore, teachers in leisure activities should use the space to direct students' potential for certain professions and activities, through which they help students to see themselves more broadly and objectively and build a self-image. As teachers are an essential person who should occupy this time with useful content, competences are needed for the organization of leisure time within institutional education. Teachers self-assess that 62.5% have the competence to organize and realize leisure time, 32.8% cannot state with certainty that they are fully competent and 4.7% of teachers state that they have not acquired competence in this sphere. The acquired competencies were evaluated more positively by female teachers than by male teachers. Many authors today focus on permanent learning and the empowerment of pedagogical staff, and considering the importance of permanent learning through our research, we can point out that it is the basis for successful practice, a greater choice and better quality of leisure activities and the professional progress of teachers.

Teachers' opinions on the fact that higher education institutions that educate teaching staff, if they do not have them, should introduce a compulsory course in the curriculum, Pedagogy of leisure time and/or some other teaching subject that focuses on this area

The presented results show that 96.9% of boarding school teachers answered that they fully agree that higher education institutions that educate teaching staff, if they do not have them, should introduce a compulsory subject Pedagogy of leisure time and/or some other teaching subject that focuses places on this important area, while only 3.1% answered no. With an open question, teachers had the opportunity to explain their own opinion. In addition to emphasizing the importance of this subject and other subjects dealing with this topic, they mostly stated that it is necessary, during formal and informal education, to offer clear ideas on how to organize time at boarding school with students. As one of the roles of pedagogical workers is to be innovators, this means that in the sphere of leisure time they search and find innovative ideas that they will apply. Students are a wealth of creative and original ideas, and their participation should be respected. In this context, teachers suggested that it would be useful for them to have modern handbooks for boarding school teachers that would have suggestions for specific activities that they can carry out with high school students in their leisure time. Some of the teachers' answers were that in addition to higher education institutions, teaching subjects dealing with this topic should also be introduced in primary and secondary schools, because students do not know how to fill their leisure time with good content. We can agree with the teacher's attitude and suggestion, because more and more often students are at a loss to fill their own time that is available to them. One of the teachers' answers to this topic was, „the world rests on young people, so they need to be taught not to deviate from the path and to engage in some sport or art, in order to develop themselves“. We can agree with this comment of the interviewed teacher, but in order for young people not to deviate from the right path and to engage in some activity, they must have developed habits and views towards it. Therefore, young people must have adults in their environment who are aware of good and bad influences and should develop habits for healthy use of leisure time.

Teachers' opinions about sections in the boarding school

In practice, sections are often synonymous with leisure time in the boarding school, so we tried to ask the boarding school teachers to state the name of the section that they implement in the student's boarding school as one of the ways of spending leisure time and leisure activities.

12.5% of boarding school teachers answered that they run a drama section at boarding school, 3.1% stated that they run an English language club, 6.3% answered that they run a journalistic-informatics section with students, 7.8% run a creative section, 6.3% lead modern dance, 12.5% lead a music section in the boarding school, 4.7% a chess section, 7.8% lead a folklore section, 18.6% lead a football section, 14.1% lead table tennis, while 6.3% realize the basketball section in the boarding school. Therefore, based on the obtained results, we can see that every interviewed teacher in the boarding school organizes and implements a certain section. Also, we can see that there are widespread sports sections, cultural and artistic sections, sections concerning technique and technology, as well as educational sections, such as the English language club. The correlation between gender and teachers' opinions about the sections they lead with students is statistically significant and negative ($C = -0.47$; $p = 0.00$), which means that female teachers more often state that they implement cultural and artistic sections in the boarding schools than male teachers who more often mention sports sections.

Teachers' opinions about having competencies for the section they implement in the boarding school

As the previous question listed and presented an overview of the sections that the teachers lead, the next question required that the teachers state whether they have the appropriate competencies for the section that they implement in the boarding school. Based on the results, we can see that 20.3% of boarding school teachers answered that they completely agree with the statement that they have the appropriate competencies for the section that they implement in the boarding school, 18.8% answered that they agree, 7.8% of teachers are undecided, 34.4% stated that they did not agree and 18.7% of boarding school teachers indicated that they did not agree at all. Therefore, about half of the respondents stated that they do not agree and do not agree at all with the statement about whether they have the appropriate competences for leading and implementing sections in the student's boarding school. This distribution of answers leads us to the assumption that the lack of knowledge and skills of teachers to implement the section probably affects the quality of leisure activities in the boarding schools. The incompetence of teachers can be reflected in the lower response of students and their non-involvement in boarding school sections. When asked how they would describe their ability to manage sections, the teachers answered with an open question:

„After the retirement of my colleague, I took over the music section, even though I have no vocal abilities and have never been involved in music, nor did I sing in the school choir. Regardless, I try to make our section work well. We have children who play music and sing beautifully and we hang out together and cheer others up with songs. The number of students for the music section increases every year, which makes me very happy“.

„I know English very well, so I have no problem with leading the section. Mostly the members of the section are children who already know English well or want to learn it, but my goal is to include more children who need to improve their English“.

„I graduated from the Faculty of Sports and I have good competences for the sports section. I introduce interesting sports games so that the students have fun. Although I am in the football section, we also play other sports such as basketball, volleyball and handball. I think it is important that we constantly emphasize how important sports are for health“.

„I lead a section for which I have neither knowledge nor skills. More experienced colleagues help me. I started working almost, so I'm still managing all the boarding school activities“.

„My colleague and I are leaders of the drama section in the boarding school. I have no acting experience. In primary school I took part in performances, but after that I never did. I have a lot of anxiety. My colleague is great at this. I help her and we enjoy all the gatherings. I think we are running this section well. We also won the first places at Domijada“.

„The chess section fell to me to lead. I like to play chess, but it's not the same to play chess and lead a section. It is much more demanding to teach students to play this game“.

„I read a lot about the section I lead and study. I am always prepared for the section and I try not to let the students notice that my competences in this section are very weak“.

„I am not great about my role in running the section. I think I have to put in a lot of effort to make the section more successful“.

„I don't know if I have the knowledge for my section. I have and I don't. I was thinking of withdrawing from that section somehow. I was scared when we started preparing for a city competition, but as we won two first places and one second place in different categories, I got the wind behind me to continue working with students“.

„I don't have any knowledge, expertise or competence. Very often in the section we only talk about everyday problems and life. Students who know play, while others sit and listen to their performance“.

„In the boarding school, I was hired for the folklore section. I only know one game. I am lucky that in my section I have four female students and two male students who have been playing folklore since they were little, so they lead the way. I also learn from them“.

When we consider the answers given by the teachers, we notice that for many of them, the sections they lead are not their strong point, but that despite their weaknesses and lack of knowledge, they try to occupy the students. Systemically, it is necessary to pay attention to this segment within the educational domain of the functioning of the boarding school and work on empowering this staff so that, if they do not have competencies, they get the opportunity to improve them. Certainly, the good will and desire of the teacher can overcome the lack of knowledge of the characteristics of that section and, through active learning and familiarization, influence the good quality of the section. The findings show that 64.1% of teachers most often spend their leisure time at boarding school with students implementing the section, while 35.9% the teacher often initiates and realizes other activities besides the section. The analyzed results show that male teachers more often stated that they spend their leisure time with students,

including other activities, than female boarding school teachers ($\chi^2 = 12.820$; $df=1$; $p=0.00$). The results of the research (Milanović & Stevanović 2020) show that the students estimate that the sections are the most dominant aspect of the organization of leisure time and the students suggest that teachers should be more interested and dedicated to the section. Therefore, teachers and students should use the potential of the boarding school purposefully, because they have leisure time in front of them that they can fill with good will, original ideas and joint participation.

Cooperation of boarding school teachers with the local community

In the direction of success and enrichment of the aspect of leisure time, cooperation with the local community is an important factor. „The local community is a dynamic category whose basic elements are in constant interaction. In addition to the school, a large number of different social groups, organizations and institutions participate in the life of the local community, such as: local government institutions, social and private enterprises, medical and social protection institutions, cultural institutions, various social organizations, non-governmental organizations, the media, religious institutions, informal groups of citizens, etc.“ (Pavlović 2002, p. 177). Therefore, the spectrum is institutions and institutions within the local community with which teachers can establish and maintain cooperation in the direction of improving leisure time. Therefore, the question that was asked to the boarding school teachers was to indicate whether they cooperate with the local community when organizing and implementing leisure time. The obtained findings show that 73.4% of boarding school teachers answered that when organizing and implementing leisure time, including the implementation of sections, they cooperate with the local community, while 26.6% stated that they do not cooperate with the local community. Those who cooperate with the local community describe that the cooperation is reflected in buying and/or getting tickets for theater performances, movies in cinemas, visiting institutions, cooperation with the school of acting, ballet and folkloric societies, cooperation with other schools, visiting events that take place, and they are useful for students. Also, one group of teachers cites cooperation with the Red Cross and the local center for social work, where they occasionally hold forums and lectures on certain educational topics. They also mention cooperation with doctors who have so far held lectures on topics related to narcotics, addiction and youth sexuality. These types of cooperation are an extremely good example of how, in practice, cooperation with the local community should be nurtured and its potential used in educational work. Those teachers who answered that they do not cooperate state that they do not have time, that they contact certain institutions, but that they are not always willing to cooperate, as well as that they do not have the support of their colleagues to initiate and establish this type of cooperation.

How do you describe cooperation with colleagues in the aspect of improving leisure activities?

From collaboration with colleagues, teachers can find inspiration and ideas for different activities. Together they can consider ideas and try to put them into practice. Colleagues can also be good critics in order to consider and supplement the activity proposal with their own ideas and/or give an opinion on certain contents in their leisure time. Therefore, teachers stated how they describe cooperation with colleagues in the aspect of improving leisure activities. Some of the answers are as follows:

„Cooperation is good. The atmosphere is great in the home“.

„The team is colorful. We mostly agree“.

98% of my colleagues do not accept my proposals. It is very difficult to work with people where you know in advance that you will encounter a negative comment“.

„The director is a wonderful woman. She pays a lot of attention to well-planned free time with students. Always supports good ideas and student engagement“.

„I work with older colleagues who are not very interested. They don't want to get involved. There is a lot of jealousy when I do something new with the students“.

„I have good communication with my colleagues when we need to organize an activity“.

„I just started working and I see that the students look forward to every new game I introduce. Some colleagues support me, while others do not accept my ideas and games“.

„All of them are somehow competitively determined. When the time comes for Domijada, I have the feeling that it is more important to my colleagues who will win which place than to the students. They don't look at the event from the side of socializing, they only talk about victories and awards“.

„I am the person who leads discussions, organizes visits, and runs the program of all the events that take place in the home.“ I have a few colleagues that I can rely on and who are always there to help, while others are always looking for objections and weaknesses in all these activities“.

„Cooperation with male and female colleagues is superficial. They are disinterested“.

„Cooperation is bad and interpersonal relations are bad. I don't like the collective“.

„Sometimes cooperation is good, sometimes not. I think it depends on the proposal and the col-

leagues who propose it. We cooperate when we all have to be involved, this is how everyone runs their section”.

From the quoted answers of the teachers, we can see different views on the aspect of cooperation with colleagues in the direction of improving leisure activities in the boarding school. While one group of teachers believes that cooperation is good, there is a larger number of those who state that the relationship and communication between colleagues is not at an enviable level. Certainly, the mutual relationship of colleagues should not affect the quality of educational work. Teachers must improve their relationship with their colleagues and interact with them professionally.

Conclusion

As teachers are one of the primary leaders in the high school dormitory, in this paper we have considered and presented their views on the paradigm of education through leisure activities. Teachers estimate that in the process of formal and informal education, they acquired appropriate competencies in the sphere of leisure time. All the interviewed teachers are involved in leading certain sections in the boarding school, but mostly, they estimate that they do not have the competence to run certain sections. Therefore, teachers assess competences for the organization and realization of leisure time, but they lack the skills needed for certain sections they lead (eg music, drama and others). When it comes to the inclusion of other content in their leisure time, 35.9% of teachers often initiate and organize other activities in their leisure time in addition to sections. Cooperation with the local community is considered an important factor and as many as 73.4% of teachers cooperate with the local community in the direction of organization and implementation of sections and/or other leisure activities in the boarding school. The results show that teachers' opinions about cooperation with colleagues in the direction of improving leisure time are divided. Based on the obtained results, we can agree that formal and informal forms of teacher training should include the aspect of their preparation for leading certain sections. As all the interviewed teachers answered that they lead a section in the boarding school and that there are many who are not competent to answer the tasks of the section, it is necessary to approach overcoming this problem. Therefore, the phenomenon of permanent education of pedagogical workers is the basis of a good process of upbringing and education, where their strengths must be directed towards acquiring additional competencies needed for the section they lead. A little more than a third of teachers, in addition to sections, are also involved in the organization of other leisure activities. If teachers assess their incompetence for the section they lead and do not work to include other content, the space of leisure time becomes neglected and subject to serious risk. Therefore, it is necessary to enrich the content of leisure time at boarding school so that students can be empowered, develop healthily, have fun and actively rest. The teacher's answers to the open-ended questions indicate that the idea of future research can be directed towards the cooperation of teachers with colleagues in the direction of improving leisure time, as well as teacher's suggestions for more successful implementation of sections.

Пълния текст четете в „Педагогика“, кн. 1

Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/420-04-70, 02/420-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз-буки“

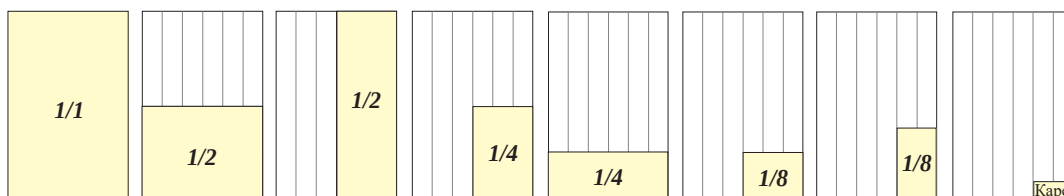
1. Стандартни карета на вътрешна страница:

Размер	Черно-бяло	+ 1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница – 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница – 256 мм/194 мм	410,00 лв.	460,00 лв.	510,00 лв.
– 125 мм/388 мм	410,00 лв.	460,00 лв.	510,00 лв.
1/4 страница – 256 мм/97 мм	230,00 лв.	258,00 лв.	270,00 лв.
– 125 мм/194 мм	230,00 лв.	258,00 лв.	270,00 лв.
1/8 страница – 125 мм/97 мм	115,00 лв.	129,00 лв.	135,00 лв.
– 83 мм/147 мм	115,00 лв.	129,00 лв.	135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

2. Цени за реклама на първа и последна страница – по договаряне

3. Влагане на стандартни вложки с тегло до 20 г – 80 лв. за 1000 бр.

4. Влагане на нестандартни вложки – по договаряне.

Научно-методическите списания на издателство „Аз-буки“

1. Цена за вътрешна страница (в левове)

Размер	Черно-бяло	+ 1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора корица: цена за вътрешна страница + 60% оскъпяване

3. Цена за реклама на трета корица: цена за вътрешна страница + 40% оскъпяване

4. Цена за реклама на четвърта корица: цена за вътрешна страница + 100% оскъпяване

5. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз-буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

6. Влагане на вложки – по договаряне.

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз-буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 юли 2017 г.